

**ÇOCUKLARA YÖNELİK PLASTİK REKONSTRÜKTİF VE ESTETİK AMAÇLI TIBBİ MÜDAHALELERİN HUKUKA UYGUNLUK ŞARTLARI****REQUIREMENTS REGARDING COMPLIANCE WITH LAW OF PLASTIC RECONSTRUCTIVE AND AESTHETIC MEDICAL PROCEDURES FOR CHILDREN**Duygu KOÇAK DİKER\*  **Makale Bilgi**Gönderi: 19/12/2022  
Kabul : 25/04/2023**Anahtar Kelimeler***Çocuk,  
Rekonstrüktif,  
Estetik,  
Müdahale,  
Ayırt Etme Gücü.***Article Info**Received: 19/12/2022  
Accepted: 25/04/2023**Keywords***Child,  
Reconstructive,  
Aesthetics,  
Procedure,  
Capability of  
Judgement.***Özet**10.21492/inuhfd.1221257 

İnsan vücudunun karmaşık yapısı nedeniyle tıp bilimi çeşitli ana bilim dallarına ayrılmaktadır. Plastik rekonstrüktif ve estetik cerrahi de bunlardan biridir. Rekonstrüktif cerrahi, doğuştan gelen veya kaza, hastalık gibi sebeplerle sonradan ya da kendiliğinden oluşan fiziksel görüntü ve/veya işlev bozukluklarını düzeltmeye; estetik cerrahi ise kişinin anatomik farklılıkları nedeniyle duyduğu ruhsal yakınmaları gidermeye veya sadece genç ve güzel görünme isteğini karşılamaya yöneliktir. Ayrıca günümüzde cerrahi olmayan estetik müdahaleler de yaygındır. Rekonstrüktif ve estetik amaçlı tıbbi müdahale ifadesi ile cerrahi olan ve olmayan tüm uygulamalar kastedilmektedir. Fiziksel ve/veya işlevsel bozukluklardan kurtularak toplumun idealize ettiği görüntüye kavuşma ve güzelleşme isteği, bu tür müdahalelerin artmasına neden olmaktadır. Artışa paralel şekilde yaş ortalaması gitgide düşmekte ve karşımıza hasta olarak çocuklar da çıkmaktadır. Çalışma, velayet altındaki küçük çocuklara yönelik rekonstrüktif ve estetik amaçlı tıbbi müdahalelerle sınırlıdır. Bu müdahalelerin hukuka uygunluğunun denetlenmesinde, öncelikle çocuğun yararına olup olmadıkları incelenmelidir. Uzman hekim tarafından yapılması şarttır. Ayırt etme gücü olmayanlara yönelik rekonstrüktif müdahalelere, çocuğun yararının bulunması şartıyla, yasal temsilci rıza beyanında bulunabilecektir. Estetik amaçlı müdahalelerin ise yasal temsilcinin rızasıyla yapılması mümkün değildir. Ayırt etme gücü olan çocukların ise rekonstrüktif müdahalelere tek başlarına rıza beyanında bulunabilecekleri kabul edilmelidir. Ancak önemli nitelikte rekonstrüktif müdahalelerde ve estetik amaçlı müdahalelerin tamamında, çocuğun rıza beyanı yanında yasal temsilcinin de rızası aranmalıdır. Yasal temsilcinin rıza beyanında bulunmaması, çocuğun korunması gereken durumlarda müdahaleyi önleme yetkisi olarak işlev görecektir.

**Abstract**

Due to the complex structure and needs of the human body, medical science is divided into various branches. Plastic reconstructive and aesthetic surgery is among one of them. Reconstructive procedures aim at ameliorating physical appearance and/or dysfunctions that are congenital, or that occur subsequently due to reasons such as accident or disease, or that occur spontaneously. Aesthetic medical procedures, on the other hand, aim at eliminating the psychological complaints of the persons due to anatomical differences or just to meet the desire to look young and beautiful. Additionally, non-surgical aesthetic procedures are also common recently. The expression of reconstructive and aesthetic procedure refers to all surgical and non-surgical interventions. The desire to achieve the beauty standard idealized by the society via getting rid of physical disorders and/or dysfunctions causes such procedures to increase. In parallel with this increase, the average age is decreasing all over the world and we come across with children as patients in said procedures. In the inspection of the legality of these procedures, it should be examined whether they are in the best interest of the child. It must be done by a specialist doctor. The legal representative will give consent to the reconstructive procedure for the child without the capability of judgement, provided that it is in the best interest of the child. It is not possible to make aesthetic procedures with the consent of the legal representative. It should be accepted that child with the capability of judgement can give their own consent to reconstructive procedures. Furthermore, it would be appropriate to seek the participation of the legal representative in the child's consent declaration in all important reconstructive and aesthetic procedures. The participation of the legal representative will function as the authority to prevent procedure where the child needs to be protected.

 Bu eser Creative Commons Atıf-GayriTicari 4.0 Uluslararası Lisansı ile lisanslanmıştır.

\*Dr. Öğr. Üyesi, Kocaeli Üniversitesi, Hukuk Fakültesi, Medeni Hukuk Anabilim Dalı.

**Atıf Şekli** | **Cite As:** KOÇAK DİKER Duygu, "Çocuklara Yönelik Plastik Rekonstrüktif ve Estetik Amaçlı Tıbbi Müdahalelerin Hukuka Uygunluk Şartları", İnÜHFD, 14(1), 2023, s.218-231. **İntihal** | **Plagiarism:** Bu çalışma intihal programında kontrol edilmiş ve en az iki hakem incelemesinden geçmiştir. | This article has been controlled via a plagiarism software and reviewed by at least two blind referees.

### **EXTENDED SUMMARY**

Plastic, reconstructive and aesthetic surgery or non-surgical aesthetic procedures on child creates issues that need to be discussed. It can be stated that plastic reconstructive and aesthetic surgical procedures partially or completely ameliorate the physical appearance and/or functional disorders which are congenital or occur subsequently or spontaneously due to reasons such as accident and disease. Those procedures that change and beautify the appearance of people are performed to eliminate the psychological complaints caused by the appearance they do not like. On the other hand, they can be implemented with the only intention of beautification/rejuvenation without any psychological complaint. Apart from these procedures, non-surgical beautification procedures, which are called non-surgical aesthetics, are also frequently applied recently. In the doctrine, it is accepted that reconstructive and constructive aesthetic surgical procedures, also called repair/reconstruction surgeries, are for therapeutic purposes. In case of a person not having a physical and/or functional disorder, the procedures that allow him/her to change his/her appearance in accordance with his/her understanding of beauty are qualified as aesthetic surgeries. In these procedures, the aim can be realizing the person's subjective sense of beauty, or changing the physical appearance that the person does not like to eliminate the psychological problems caused by this situation. Elimination of physical disorders or dysfunctions will often bring a more beautiful appearance. For this reason, it is difficult to draw the line between constructive and reconstructive procedures and aesthetic procedures. The type of procedure should be determined according to the characteristics of the concrete case.

The fact that children are subjects of plastic reconstructive and non-surgical aesthetic procedures causes discussions. The concept of child, which does not have a legal definition in the Turkish Civil Code (TCC), is often used synonymously with minor as it evokes individuals who have not reached a certain maturity. Those two concepts have overlapping and diverging aspects. Minor is a legal term describing non-majority, used in provisions specific to Law of Persons and Family Law. (TCC arts. 11-14, 16, 118, 126, 128, 136, ff.). Person(s) who have not fulfilled the legal age of majority, who have not become major by marriage or court decisions, are minors. (TCC arts. 11/II, 12, 124). The concept of the child which is encountered in the provisions of Family Law has two meanings. The first one is the descendant reproduced from the parents, which is their first-degree relative. No matter how old a person is, he/she is legally a child from the point of his/her parents. Therefore, in this sense, childhood is an unchanging status. In its second meaning, the child as a term describes the person under guardianship. In this sense, the child needs preservation, guidance and care until he/she completes his/her physical, mental and social development, if he/she is not a major. Therefore, in principle, minors are under guardianship until they reach majority.

The application of plastic, reconstructive and aesthetic medical procedures for children by a specialist must be for the benefit of the child. It is undisputed that treating burns, injuries, and attached fingers are medically indicated and therefore, as a rule, is in the child's best interests. Apart from these examples, circumstances where the medical indication is unclear can also be encountered frequently. Without evaluating reconstructive and constructive procedures' effects on the child, it may not be feasible to assert that they are directly medically indicated. For instance, medical conditions such as a prominent ear do not affect hearing. However, even at a stage when the child is not yet aware of the circumstances, parents consult physicians with the concern that the child may be exposed to peer bullying or stigmatization. If the specialist physician does not consider this condition as a physical disorder and a risk to the health of the child but is of the opinion that the procedure will result as a success in the primary school age against the possibility to cause psychological problems in the future, then a medical indication could not be mentioned. There is no psychological or social indication for a child who has not yet grasped his/her anatomical difference. In these cases, attributing a psychological or social indication to the parents' concerns for surgical procedure would violate the child's personality. The psychological and social indication can be used for aesthetic procedures with the intention of beautification. Recently, it is known that high school-age children are treated with botox to reduce sweating, PRP and dermapen to beautify skin, liposuction to eliminate weight problems, or rhinoplasty for a more beautiful and upturned nose. The lack of a normative basis for the concepts of psychological and social indications specific to such procedures, and uncertainty of who evaluates and for whom they will be evaluated, endanger the development of the child's personality. In evaluating plastic reconstructive and aesthetic surgery or non-surgical aesthetic procedures for children, if the procedure is performed instead of categorizing the intertwined purposes and using the concepts of psychological and social indications, it should be examined whether the child's benefit will be realized. At this point, the risks of the procedure, its possible consequences, whether it can be postponed, whether there will be a suspicion that the harm will be greater than the benefits in terms of the child's biological-psychological functioning and future, whether there are irreversible effects and whether the effects of the procedure will be adopted by the child in the future, should be determined by examining if the procedure is compatible with the legal regime on the protection of the child's personality (TCC art. 23). Consent must be declared by the legal representative for procedures which are in the best interest of the child who lacks capacity to act. In aesthetic procedures for beautification with the consent of the legal representative, and in cases where the medical indication is controversial and the fear of the parents regarding exclusion, stigma, and ridicule towards the child, which has not yet occurred, the application of plastic reconstructive surgical procedures should not be applied to children without the capability of judgement. Despite it is accepted that children with the capability of judgement can give consent to the medical procedure on their own, in terms of important plastic reconstructive and beautification procedures, even the consent of the limited incapacity is essential, the participation of the legal representative in the declaration of consent should be sought.

## I. GİRİŞ

Rekonstrüktif ve estetik amaçlı tıbbi müdahalelerde, fiziksel veya ruhsal bakımdan iyileşme veya sadece güzelleşme amacı ya da her ikisi bir arada bulunabilmektedir. Fiziksel ve/veya işlevsel bozuklukların giderilmesi çoğunlukla aynı zamanda daha iyi bir görünüm yaratmakta; görünümün güzelleştirilmesi veya değiştirilmesi ise müdahalenin uygulandığı organlarda işlevselliğin artmasına neden olabilmektedir. Müdahalelerin etkilerinin sıklıkla iç içe geçmiş şekilde ortaya çıkması, rekonstrüktif ve estetik amaçlı tıbbi müdahalelerin birbirinden ayrılmasını zorlaştırmaktadır.

Cerrahi nitelikte olanların uzman hekim tarafından uygulanması zorunluluğu, cerrahi nitelikte olmayanlar için bu şartın aranmaması, estetik amaçlı müdahalelerde tıbbi endikasyon boşluğunun psikolojik veya sosyal endikasyon kavramlarıyla doldurulması ve bu sayede hukuka uygun kabul edilmeleri, pek çok örnekte iyileşme ve güzelleşmenin bir arada bulunması, bu müdahaleleri klasik tıbbi müdahalelerden farklılaştırmaktadır. Ayrıca günümüzde, rekonstrüktif ve estetik amaçlı tıbbi müdahalelerde yaş ortalaması gitgide düşmekte ve artık karşımıza hasta olarak çocuklar da çıkmaktadır. Bu durum beraberinde pek çok soruyu getirdiği için konunun odağına velayet altındaki küçük çocuklar alınmıştır.

Çalışmamız çocuklara yönelik uygulamalar bakımından, müdahalenin hukuken öngörülen amaçlara yönelik olmasının anlamının ortaya konulması, tıbbi endikasyonun bulunmadığı durumlarda sosyal ve psikolojik endikasyonun haklı bir müdahalenin varlığı açısından yeterli kabul edilip edilemeyeceği, çocuğun yararı ilkesinden hukuka uygunluğun değerlendirilmesinde nasıl yararlanılacağı, müdahaleye maruz kalan çocuğun ayırt etme gücünün olup olmamasına göre rızanın kimler tarafından verileceği konularındaki soruların tartışılması gerektiği fikri üzerinden şekillenmiştir. Amacımız, çocuklara yönelik rekonstrüktif ve estetik amaçlı tıbbi müdahaleleri amaçlarını ve türlerini inceleyerek, hukuka uygunluk şartlarını ortaya koymaktır.

## II. MEDENİ HUKUK BAKIMINDAN ÇOCUK

Çocuk kavramı, belirli bir olgunluğa erişmemiş bireyleri çağrıştırdığı için genellikle küçük ile eş anlamlı kullanılmaktadır. Her ikisinin kesişen ve birbirinden ayrılan yönleri bulunmaktadır. Küçük, ergin olmayanları anlatan yasal bir terimdir (TMK m.11-14, 16, 118, 126, 128, 136 vd)<sup>1</sup>. Yasal erginlik yaşını doldurmayan, evlenme ya da mahkeme kararı ile ergin kılınmayan kişiler, küçüktür<sup>2</sup> (TMK m.11/II, 12, 124). Çocuk ise iki anlamda kullanılmaktadır. İlki, ana ve babadan türeyen, onların birinci derece hısımları olan altsoydu. Kişi kaç yaşına gelirse gelsin, ana ve babası bakımından hukuken çocuktur<sup>3</sup>. Bu anlamı ile çocukluk, değişmeyen bir statüdür<sup>4</sup>. İkinci anlamı ile çocuk, velayet altındaki kişiyi anlatır<sup>5</sup>. Çocuk henüz ergin değil ise fiziksel, zihinsel ve sosyal gelişimini tamamlayana kadar korunmaya, yönlendirilmeye ve bakıma ihtiyaç duyar<sup>6</sup>. Bu nedenle, kural olarak küçükler ergin olana kadar velayet altındadır (TMK m.355)<sup>7</sup>. Velayet ilişkisi bağlamında çocukluk kural olarak erginliğe kadar olan geçici bir statüdür<sup>8</sup>. Açıklamalar ışığında, küçük kavramının ehliyet; çocuk kavramının ise hısımlık ve velayet kurumuna özgü olduğu görülmektedir<sup>9</sup>. Soybağı ve velayete özgü düzenlemeler esas alınarak anlamlandırılan çocuk hem erginleri

<sup>1</sup> AKYÜZ, Emine: Çocuk Hukuku ve Çocuk Haklarının Korunması, 7. Baskı, Pegem Akademi Yayıncılık, Ankara 2020, s.102 vd.; YÜCEL, Yeliz: Türk Medeni Hukukunda Boşanma Halinde Velayet, Çocukla Kişisel İlişki Kurulması ve Çocuğun Soyadı, Oniki Levha Yayıncılık, İstanbul 2018, s.10; SEROZAN, Rona: Çocuk Hukuku, (Çocuk Hukuku), Beta Yayınevi, İstanbul 2000, N.10; İMAMOĞLU, S. Hülya: “Çocuğun Kişiliğinin Ana Babaya Karşı Korunması” (Koruma), Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 54(2), 2005, s.190; REYHANİ YÜKSEL, Sera: Velayet Hakkı ve Anayasal Sınırları, Legal Yayınları, İstanbul 2020, s.7 vd.; WERLEN, Mirjam: Persönlichkeitsschutz des Kindes, höchstpersönliche Rechte und Grenzen elterlicher Sorge im Rahmen medizinischer Praxis, Das Beispiel von Varianten der Geschlechtsentwicklung und DSD, Stämpfli, Bern 2014, N.18, 19; DEDE, İsmail: Çocuğun Velayet İlişkisinden Doğan Kişi Varlığı Zararlarının Tazmini, Oniki Levha Yayıncılık, İstanbul 2019, s.12, 13.

<sup>2</sup> AFFOLTER-FRINGELI, Kurt/VOGEL, Urs: Die elterliche Sorge/der Kindesschutz, Art.296-317 ZGB – Das Kindesvermögen, Art.318-327 ZGB–Minderjährige unter Vormundschaft, Art.327a-327c ZGB, in: HAUSHEER, Heinz/WALTER, Hans Peter (Hrsg.), BK-Berner Kommentar, Kommentar zum schweizerischen Privatrecht, Stämpfli, Bern 2016, Vorbem zu Art.307-327c, N.13; AKYÜZ, s.105 vd.; DEDE, s.12 vd. BMÇHS m.1 uyarınca, belirli devletlerin kanunlarında daha genç bir erginlik yaşı öngörülmedikçe, 18 yaşın altındaki her insan çocuktur.

<sup>3</sup> SEROZAN, Çocuk Hukuku, N.8.

<sup>4</sup> İMAMOĞLU, Koruma, s.190.

<sup>5</sup> SEROZAN, Çocuk Hukuku, N.8; AKYÜZ, s.102; DEDE, s.13; REYHANİ YÜKSEL, s.7; YÜCEL, s.6, 9; İMAMOĞLU, Koruma, s.190; ÖCAL APAYDIN, Bahar/HİŞİM, Selin: “Türk Aile Hukukunda Çocuğun Katılım Hakkı”, in MAKARACI BAŞAK, Aslı/ÖKTEM ÇEVİK, Seda/TEK, Gülen Sinem: Türk Medeni Kanunu Hükümlerinin Çocuk Hakları ile Uyumlaştırılması, Seçkin Yayınevi, Ankara 2021, s.286, 287.

<sup>6</sup> İMAMOĞLU, Koruma, s.192; WERLEN, N.19; AFFOLTER-FRINGELI/VOGEL, Vorbem zu Art.307-327c, N.113.

<sup>7</sup> TROST, Tanja: Das elterliche Erziehungsrecht und die Persönlichkeitsrechte des Kindes, Eine Untersuchung am Beispiel von Cognitive Enhancement, Stämpfli, Bern 2017, s.9; AFFOLTER-FRINGELI/VOGEL, Art.296, N.6; BREITSCHMID, Peter: Personen- und Familienrecht Partnerschaftsgesetz Art.1-456 ZGB-PartG, in, BREITSCHMID, Peter/UNGO, Alexandra (Hrsg), CHK-Handkommentar zum Schweizer Privatrecht, Schulthess, Zürich 2016, Art.296 N.1; İMAMOĞLU, Koruma, s.192; DEDE, s.13. Velayet hakkı sahipliği için TMK’de öngörülen sistem için bkz. BİRİNCİ UZUN, Tuba: “Türk Medeni Kanunu’na Göre Velayetin Kullanılması ve Çocuğun Yüksek (Üstün) Yararı İlkesi Doğrultusunda Boşanmada ve Evlilik Dışı İlişkide Birlikte Velayet Modeli”, Hacettepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 6(1), 2016, s.139-148; DEDE, s.25-40; YÜCEL, s.10; DURAL, Mustafa/ÖGÜZ Tufan/GÜMÜŞ, Mustafa Alper, Türk Özel Hukuku, C. III, Aile Hukuku, 17. Baskı, Filiz Kitabevi, İstanbul 2022, N.1688-1696.

<sup>8</sup> DEDE, s.13.

<sup>9</sup> DEDE, s.12, 13; YÜCEL, s.9; İMAMOĞLU, Koruma, s.190.

hem küçükleri kapsamaktadır<sup>10</sup>. Çalışmamızın konusunu, velayet altındaki küçük çocuklar oluşturmaktadır<sup>11</sup>.

### III. PLASTİK REKONSTRÜKTİF ve ESTETİK AMAÇLI TIBBİ MÜDAHALE ve TÜRLERİ

#### A. Tanım

Tıbbi müdahale, HHY m.4/g uyarınca, “Tıp mesleğini icraya yetkili kişiler tarafından uygulanan sağlığı koruma, hastalıkların teşhis ve tedavisi için ilgili mesleki yükümlülükler ve standartlara uygun olarak tıbbin sınırları içinde gerçekleştirilen fiziki ve ruhi girişimdir”<sup>12</sup> (TDT m.13, HHY m.12). Tanım doğrultusunda, tıbbi müdahale yalnızca tedaviyi değil, önleme veya sağlığı koruma amaçlı girişimleri de kapsamaktadır<sup>13</sup>. Ancak organ, doku, kan nakli, deney ve klinik araştırmalar, ceza veya hukuk yargılamalarında delillerin toplanması, isteğe bağlı gebeliğin sonlandırılması<sup>14</sup> veya sterilizasyon<sup>15</sup>, sünnet<sup>16</sup>, nüfus planlaması amacıyla yapılan müdahaleler göz önüne alındığında tıbbi müdahaleyi yalnızca bu amaçlarla tanımlamak mümkün değildir<sup>17</sup> (ODNKH m.5 vd., NPHK m.4-5). Konumuzu oluşturan rekonstrüktif ve estetik amaçlı müdahaleler<sup>18</sup>, tedavi ve güzelleştirme amacını bünyesinde barındırmaktadır. Rekonstrüktif müdahaleler, doğuştan gelen veya sonradan oluşan fiziksel görüntü ve/veya işlev bozukluklarını düzeltmeye; estetik amaçlı müdahaleler ise kişinin anatomik farklılıkları nedeniyle duyduğu ruhsal yakınmaları gidermeye veya sadece güzel görünme isteğini karşılamaya yöneliktir<sup>19</sup>. Bu tür

<sup>10</sup> YÜCEL, s.8, 9.

<sup>11</sup> Belirli yaş aralıklarına ilişkin sınıflandırma için bkz. WERLEN, N.18.

<sup>12</sup> Tanımın isabetli olmadığı yönünde bkz. YÜCEL, Özge: “Sağlık ve Tıp Hukukuna İlişkin Temel Kavramlar ve Özneler” (Temel Kavramlar), in: SERT, Gürkan/YÜCEL, Özge: Sağlık ve Tıp Hukukunda Sorumluluk ve İnsan Hakları, 2. Baskı, Seçkin Yayınevi, Ankara 2021, s.37, 38. Yetkili olmayan bir kimse tarafından yapılan müdahalenin, tıbbi müdahale olarak değerlendirilemeyeceği yönünde bkz. ARPACI, Abdulkadir: “Özel Hukuk Bakımından Tıbbi Müdahaleye Rıza Beyanı, Buna İlişkin Sorunlar ve Çözüm Yolları”, Yeditepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 6(2), 2009, s.5; aynı yönde bkz. GÜNEY TUNALI, Işıl: Hekimin Tıbbi Müdahalede Bulunma Yükümlülüğünün Sınırları, Seçkin Yayınevi, Ankara 2020, s.52 vd.; BADUR, Emel: Tıbbi Müdahaleye Rızanın Özellik Gösterdiği Haller, Seçkin Yayınevi, Ankara 2017, s.34, 38, 39; OKYAR, Dila: “İnterseks Küçüğe Uygulanan Genital Rekonstrüktif Cerrahi Müdahalenin Hukuka Uygunluğu Meselesi”, Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 30(1), 2022, s.169, 170; KAHRAMAN, Zafer: “Medeni Hukuk Bakımından Tıbbi Müdahaleye Hastanın Rızası”, İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 7(1), 2016, s.480; ŞENOCAK, Zarife: “Küçüğün Tıbbi Müdahaleye Rızası”, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 50(4), 2001, s.66; GÜLEL, İlhan: “Tıbbi Müdahale Sözleşmesine Uygulanacak Hükümler” (Hükümler), Türkiye Adalet Akademisi Dergisi, 1(5), 2011, s.585; GÜLEL, İlhan: Tıbbi Müdahaleye Rıza (Rıza), Seçkin Yayınevi, Ankara 2018, s.21; KAYA, Mine: “Hekimin Hastayı Aydınlatma Yükümlülüğünden Kaynaklanan Tazminat Sorumluluğu” (Aydınlatma), Türkiye Barolar Birliği Dergisi, 1(100), 2012, s.47; KILIÇGİL ÇİÇEK, Tuğçe: “Güzelleştirme Amaçlı Estetik Tıbbi Müdahalelerde Hekimin Sözleşmeden Doğan Hukuki Sorumluluğu”, Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, XXIV(1-4), 2020, s.122; ARINCI, Atilla/USTA, Sevgi: “Estetik Amaçlı Tıbbi Müdahalelerde Hekimin Hukuki Sorumlulukları ve Eser Sözleşmesi”, Turkish Journal of Plastic Surgery, 25(2), 2017, s.85,86; KOYUNCU AKTAŞ, Nihan: Hekimin Özen Borcuna Aykırılıktan Doğan Sözleşmesel Sorumluluğu, Oniki Levha Yayıncılık, İstanbul 2020, s.38.

<sup>13</sup> Tanımlar için bkz. MAJID, Nadja: Die Geschäftsfähigkeit der urteilsfähigen minderjährigen Person im Bereich der Schönheitsoperationen- Rechtslage, Kritik und Postulat, Schulthess, Zürich 2017, N.92, 97; MICHEL, Margot/RUTISHAUSER, Christoph: “Referate/Kinder und Jugendliche als Patientinnen und Patienten – Ein Beitrag aus rechtlicher und medizin-ethischer Sicht”, in: BUCHLER, Andrea/SCHWENZER, Ingeborg, Achte Schweizer Familienrechtstage, Stämpfli, Zürich 2016, s.7; PFISTER PILLER, Barbara: Kinderschutz in der Medizin Elterliche und staatliche Bestimmungsrechte bei der medizinischen Behandlung des Kindes, Schulthess, Zurich 2016, N.6; GÜNEY TUNALI, s.40 vd.; KILIÇGİL ÇİÇEK, s.122; BADUR, s.38, 39; KOYUNCU AKTAŞ, s.43; ÖZPINAR, Berna: Tıbbi Müdahalede Kötü Uygulamanın Hukuki Sonuçları, Ankara Barosu Yayınları, Ankara 2007, s.4; OKYAR, s.169, 170; ÜNAL, Esin: Estetik Amaçlı Tıbbi Müdahalelerde Hekimin Hukuki Sorumluluğu, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2017, s.4 vd.; YÜCEL, Temel Kavramlar, s.37 vd.; GÜLEL, Hükümler, s.585; GÜLEL, Rıza, s.21; KAYA, Aydınlatma, s.47; KAHRAMAN, s.480; ŞENOCAK, s.66. Biyopsikososyal yaklaşım çerçevesinde yapılan -geniş- tanım için bkz. YÜCEL, Özge: “Tıbbi Müdahalelerde Onam Hakkının Sınırı Olarak Üstün Yazar” (Onam), İstanbul Hukuk Mecmuası, 79(2), 2021, s.448; OZANOĞLU, Hasan Seçkin: “Hekimlerin Hastalarını Aydınlatma Yükümlülüğü”, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 52(3), 2003, s.58, 59.

<sup>14</sup> UYUMAZ, Alper/AVCI, Yasemin: “Türk Hukuku’nda Gebeliğin Sonlandırılması”, İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 7(1), 2016, s.600-604.

<sup>15</sup> DEMİR, Remzi: “Üreme Hakkına İlişkin Tıbbi Müdahalelerde Rıza”, Türkiye Barolar Birliği Dergisi, (133), 2017, s.293, 294; GÜNEY TUNALI, s.74.

<sup>16</sup> ŞENOL, Ayşe Nilay: “Sünnet ve Çocuğun Menfaati”, Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi, Prof. Dr. Ferit Hakan Baykal Armağanı, 25(2), 2019, s.1338, 1352.

<sup>17</sup> YÜCEL, Temel Kavramlar, s.37; GÜNEY TUNALI, s.59 vd., 64; BADUR, s.27, 45 vd.; ŞENOCAK, s.66; GÜLEL, Rıza, s.26; ZEVLİLİLER, Aydın: “Tedavi Amaçlı Müdahalelerle Kişilik Haklarına Saldırının Sonuçları (1982-1983 Öğretim Yılı Açılış Dersi Metni)”, Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 1(1), 1983, s.20 vd.; MAJID, N.109, 114, 141 vd.

<sup>18</sup> Bu çalışmada, rekonstrüktif ve estetik müdahale kavramı ile konstrüktif, rekonstrüktif, estetik cerrahi alanına giren ve cerrahi olmayan müdahaleler kastedilmektedir.

<sup>19</sup> Tanımlar için bkz. “MAJID, N.88, 89; PETEK, Hasan: “Güzelleştirme Amaçlı Estetik Ameliyatlardan Kaynaklanan Hukuki Sorumluluk”, Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, (8)1, 2006, s.180; ÖZAY, Merter: Estetik Amaçlı Tıbbi Müdahalelerde Hekimin Hukuki Sorumluluğu, Yetkin Yayınları, Ankara 2006, s.23, KAYA, Mine: “Estetik Müdahalelerde Hekimin Aydınlatma Yükümlülüğünün Kapsamı” (Estetik), Terazi Hukuk Dergisi, 117(11), 2016, s.24; GÖKCAN, Hasan Tahsin: “Etik ve Hukuk İlişkisi Bağlamında Estetik Tıbbi Müdahaleler ve Cezai Sorumluluk” (Etik), Terazi Hukuk Dergisi, 9(23), 2014, s.120; ARINCI/USTA, s.85, 86, ÜNAL, s.7; ZEVLİLİLER, s.28; ALTUN, Zeynep: Plastik Cerrahinin Hukuki Sorumluluğunun Sözleşmesel Bağlamda İncelenmesi, Oniki Levha Yayıncılık, İstanbul 2019, s.23-25; KILIÇGİL ÇİÇEK, s.124; KOYUNCU AKTAŞ, s.75”.

müdahalelerde hem cerrahi hem cerrahi olmayan yöntemler kullanılmaktadır<sup>20</sup>. Cerrahi nitelikte olmayan ve günümüzde ameliyatsız estetik işlemler olarak adlandırılan müdahaleler de çalışmamızın kapsamındadır<sup>21</sup>.

## B. Türleri

Rekonstrüktif ve estetik müdahaleler, farklı şekillerde ele alınmaktadırlar. Bazı yazarlar, tedavi ve estetik amaçlı müdahaleler olarak<sup>22</sup>; bazıları ise bedensel rahatsızlıkları giderme, ruhsal rahatsızlıkları giderme ve salt güzelleştirme amaçlı estetik müdahaleler olarak sınıflandırma yapmaktadır<sup>23</sup>. Bizim de katıldığımız bazı yazarlarca, rekonstrüktif/konstrüktif ve estetik amaçlı cerrahi müdahaleler olarak tıp alanına özgü ayırım benimsenmektedirler<sup>24</sup>. Sonradan oluşan fiziksel görüntü ve işlev bozukluklarını düzeltmeye yönelik müdahaleler, rekonstrüktif cerrahi başlığı altındadır<sup>25</sup>. Bunlarda amaç, hastaya eski görüntüsünü veya vücut işlevlerini yeniden kazandırmaktır. Kaza sonucu vücudunda yanık veya yara izi oluşan çocuğa deri nakledilmesi, spor karşılaşmasında burnu kırılan çocuğa rinoplasti ameliyatının yapılması, hormon bozukluğu ile gelişen jinekoma hastası erkek çocuğunun eski görüntüsüne kavuşturulması, bir tümör sebebiyle alınan memenin yerine protez meme yapılması bu tür müdahalelerin örnekleridir<sup>26</sup>. Doğuştan gelen fiziksel ve/veya işlevsel bozuklukları düzeltmeye yönelik müdahaleler ise konstrüktif cerrahi başlığı altındadır<sup>27</sup>. Bunlarda amaç hastaya yeni ve normal bir görüntü veya düzgün çalışan vücut işlevleri kazandırmaktır. Çocuklarda, yapışık parmakların ya da tavşan dudakların düzeltilmesi bu tür müdahalelerin örnekleridir. Doktrinde, onarım/yeniden yapım cerrahisi olarak da adlandırılan rekonstrüktif ve konstrüktif estetik cerrahi müdahalelerin, tedavi amaçlı olduğu kabul edilmektedir, çalışmamızda da rekonstrüktif müdahaleler, konstrüktif olanları da kapsar şekilde kullanılacaktır<sup>28</sup>. Kişide fiziksel ve/veya işlevsel bir bozukluk olmamasına rağmen görüntüsünün, onun güzellik anlayışına uygun olarak değiştirilmesini sağlayan müdahaleler ise estetik cerrahi başlığı altındadır<sup>29</sup>. Bu müdahalelerde, bazen sadece kişinin subjektif güzellik anlayışını gerçekleştirme bazen de beğenmediği görüntüsünün değiştirilmesi ile bu durumun onda yarattığı ruhsal rahatsızlıkları giderme amacı vardır<sup>30</sup>. Fiziksel veya işlevsel bozuklukların giderilmesi, çoğunlukla beraberinde daha güzel bir görünümü de getirecektir. Bu nedenle konstrüktif, rekonstrüktif müdahaleler ile estetik amaçlı tıbbi müdahaleler arasındaki sınırı çizmek güçtür<sup>31</sup>, müdahalenin türü; uygulanma amacı ve yarattığı sonuçlar birlikte değerlendirilerek belirlenmelidir<sup>32</sup>.

## IV. RIZA DIŞINDAKİ HUKUKA UYGUNLUK ŞARTLARI

Tıbbi müdahale, hekimin veya yetkili sağlık personelinin, kişinin bedensel veya ruhsal bütünlüğüne yönelik davranışıyla gerçekleşir<sup>33</sup>. Rekonstrüktif ve estetik amaçlı tıbbi müdahaleler ise kişinin yalnızca bedensel bütünlüğüne yönelik olup ruhsal bütünlüğe etkileri dolaylıdır<sup>34</sup>. Bedensel ve ruhsal bütünlük, yaşam ve sağlık hakkının konusunu oluşturur (AİHS m.2-5, AY m.12, 15, 17, TMK m.23, 24). Yaşam hakkı, kişinin bedensel ve ruhsal bütünlüğünün, doğal etkenler dışındaki sebeplerle sınırlandırılmaması veya

<sup>20</sup> GÜNEY TUNALI, s.59; KILIÇGİL ÇİÇEK, s.124.

<sup>21</sup> Dermatoloji uzmanları tarafından cilde uygulanan kozmetik müdahaleler olarak da ifade edilmektedir. Bkz. GÜNEY TUNALI, s.68. Örnekler için bkz. ÜNAL, s.7, 10-12; MAJID, N.114.

<sup>22</sup> PETEK, s.178; ARINCI/USTA, s.86; GÜNEY TUNALI, s.67.

<sup>23</sup> ÖZAY, s.25, 26; KURT, Munise Gülen: “Estetik Müdahaleler İçin Kurulan Sözleşmelerde Cerrahin Yükümlülükleri” (Cerrahin Yükümlülükleri), s.109-111; ALTUN, s.25 vd.

<sup>24</sup> ÜNAL, s.10, 11; İMAMOĞLU, S., Hülya: “İsviçre ve Türk Yargı Kararlarında Eser Kavramı, Özellikle Estetik Operasyonu Konu Edinen Sözleşmenin Hukuki Niteliğine İlişkin Olarak Yargıtay’ın Yaklaşımı: Güncel Bir Bakış” (Estetik), Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 68(1), 2019, s.249; KILIÇGİL ÇİÇEK, s.124, 125; MAJID, N.117 vd.; KOYUNCU AKTAŞ, s.75 vd. Bu tür müdahaleleri estetik cerrahi ve plastik cerrahi olarak iki başlık altında inceleyen ve plastik cerrahi başlığı altındaki müdahaleleri rekonstrüktif cerrahi, yanık cerrahisi ve el cerrahisi olarak açıklayan görüş için bkz. PFISTER PILLER, N.61.4.

<sup>25</sup> İMAMOĞLU, Estetik, s.249; MAJID, N.118.

<sup>26</sup> İMAMOĞLU, Estetik, s.249; MAJID, N.119.

<sup>27</sup> İMAMOĞLU, Estetik, s.250; MAJID, N.120.

<sup>28</sup> ARINCI/USTA, s.86. Rekonstrüktif cerrahi alanına giren müdahalelerin doğrudan tedavi amacına yöneldiği ve olağan tıbbi müdahalelerden farklı olmadığı yönünde bkz. KOYUNCU AKTAŞ, s.78.

<sup>29</sup> KOYUNCU AKTAŞ, s.79; ÜNAL, s.11; ARINCI/USTA, s.86; ALTUN, s.24; İMAMOĞLU, Estetik, s.250; MAJID, N.122.

<sup>30</sup> İMAMOĞLU, Estetik, s.250; MAJID, N.122; KOYUNCU AKTAŞ, s.41.

<sup>31</sup> WERLEN, N.974 vd.; İMAMOĞLU, Estetik, s.250; MAJID, N.124; Tıbbi endikasyona dayanan müdahaleler ile salt estetik amaçlı müdahalelerin sınırlarının çizilmesinin güç olduğu yönünde bkz. PFISTER PILLER, N.6.26.

<sup>32</sup> İMAMOĞLU, Estetik, s.250; MAJID, N.124. Tıbbi endikasyona dayanan ve salt estetik amaçlı müdahaleler arasındaki sınırların çizilebilmesinde kullanılabilecek kriterler için bkz. PFISTER PILLER, N.6.26.

<sup>33</sup> KAHRAMAN, s.483; OKTAY-ÖZDEMİR, Saibe: “Tıbbi Müdahaleye ve Tıbbi Müdahalenin Durdurulmasına Rızanın Kimler Tarafından Verileceği”, Prof. Dr. Rona Serozan’a Armağan, C. 2, Oniki Levha Yayıncılık, İstanbul 2010, s.1315; BAYGIN, Cem/NAR, Ahmet: Medeni Hukuk Dersleri – I, Başlangıç Hükümleri ve Kişiler Hukuku, Yetkin Yayınları, Ankara 2022, s.459; DEMİRSOY AŞIKOĞLU, Eda: “Kişi Dokunulmazlığı Hakkı Bağlamında Rıza Olmaksızın Yapılan Tıbbi Müdahaleler”, Türkiye Adalet Akademisi Dergisi, (35) 2018, s.320; WERLEN, N.764; PFISTER PILLER, N.2.12.

<sup>34</sup> Vücut bütünlüğünün, beden bütünlüğü yanında ruh bütünlüğünü de kapsadığı yönünde bkz. ERLÜLE, Fulya: Bedensel Bütünlüğün İhlalinde Manevi Tazminat, 2. Baskı, Seçkin Yayınevi, Ankara 2015, s.106; ATAAY, Aytekin: “Vücut (Beden) ve Cesed Üzerindeki Hak”, İsmet Sungurbey’e Armağan, İstanbul Üniversitesi Mukayeseli Hukuk Araştırmaları Dergisi, 20, 1996, s.26, 27; OĞUZMAN, Kemal/SELİÇİ, Özer/OKTAY ÖZDEMİR, Saibe: Kişiler Hukuku, (Gerçek ve Tüzel Kişiler), Filiz Kitabevi, İstanbul 2021, N.579, 583; HAAS, Raphaël: Die Einwilligung in eine Persönlichkeitsverletzung nach Art.28 Abs. 2 ZGB, Schulthess, Zürich 2007, N.36-38. Yargıtay, 21. HD., 3.04.2018, E.2016/15664, K.2018/3275 “Bedensel bütünlük eş deyişle vücut bütünlüğü kavramının fizik bütünlük yanında ruhsal bütünlüğü ve sağlığı da kapsadığı tartışmalıdır”. www.hukukturk.com, (Erişim: 16.11.2022).

sonlandırılmamasıdır<sup>35</sup>. Diğer haklar, yaşam hakkının korunması ile anlam ifade edebilir<sup>36</sup> (AY m.17, 56, TMK m.23-24, TBK m.53-56, TDT m.14, HHY m.5, AİHS m.2). Sağlık hakkı ise kişinin bedensel ve ruhsal bütünlüğünün sorunsuz işlemesi olarak ifade edilmektedir<sup>37</sup>. Kişinin yaşamı, sağlığı ve bedensel ve/veya ruhsal bütünlüğüne yönelik müdahaleler kural olarak hukuka aykırı olup kişilik hakkına saldırı niteliği taşırlar<sup>38</sup> (AY m.12, 17, TMK m.23-24). Müdahalelerin kişinin yararına yapıyor olması dahi onları hukuka uygun hale getirmez<sup>39</sup>. Buna ek olarak tıbbi müdahalelere özgü hukuka uygunluk şartları bulunmalıdır (TBK m.63, TMK m.24/II)<sup>40</sup>. Yetkili sağlık personeli tarafından, hukuken öngörülen amaçlara yönelik olarak ve hastanın aydınlatılmış rızası alınarak gerçekleştirilen tıbbi müdahale, hukuka uygundur<sup>41</sup> (AY m.17, TMK m.23).

#### A. Müdahalenin Uzman Hekim Tarafından Gerçekleştirilmesi

Tıbbi müdahaleyi yapan sağlık personeli kural olarak hekimdir (TŞSTİDK m.1, 3/I-II)<sup>42</sup>. Uzman, uzmanlık eğitimini tamamlayarak o dalda sanatını uygulama hakkı ve uzmanlık unvanını kullanma yetkisi kazanmış olan hekimdir (TDHUEY m.3/ö, 21)<sup>43</sup>. Uzmanlık alanlarına ilişkin esaslar TDHUEY’de, uzmanlık anadal ve yandalları ile eğitim süreleri ise TŞSTİDK ek m.14 hükmünde düzenlenmektedir. TŞSTİDK m.3/I uyarınca, tüm cerrahi müdahalelerde, hekimin uzman olması; m.23 uyarınca da genel veya lokal anestezi ile yapılan önemli cerrahi müdahalelerde uzman hekimin bulunması şarttır<sup>44</sup>. TŞSTİDK m.3/I’de, cerrahi müdahalelerde, uzman hekimin bulunması emredilmekte ancak uzmanlık anadali sınırlanmamaktadır.

Uzmanlık alanlarına ilişkin esasların, anadal ve yandallar ile eğitim sürelerinin özel olarak TDHUEY ve TŞSTİDK ek m.14 hükmünde düzenlenmiş olması karşısında, hekimlerin kendi uzmanlık alanlarında faaliyet göstermeleri gerektiği kabul edilmelidir. Rekonstrüktif ve estetik cerrahi alanına giren tüm müdahalelerde de hekim, kural olarak bu alanda uzman olmalıdır<sup>45</sup>. TDHUEY’in, “Tanımlar” başlıklı m.3/r-s hükmünde, uzmanlık eğitimi çekirdek müfredatı ve çekirdek eğitim müfredatının tamamını kapsayan genişletilmiş müfredat tanımları yapılmıştır. Her iki müfredat da TDHUEY m.5/(1), b uyarınca, Tıpta Uzmanlık Kurulu tarafından belirlenmektedir. Tıpta Uzmanlık Kurulu tarafından yayınlanan çekirdek eğitim müfredatında, uzmanlık alanları bakımından ortak içerikler söz konusudur. Dolayısıyla, rekonstrüktif ve estetik cerrahi uzmanlık eğitimine özgü müfredat ile belirli alanlarda ortak içerik taşıyan uzmanlık anadal veya yan dallarında eğitim alan hekimlerin de bu tür müdahaleleri gerçekleştirebileceğini kabul etmek gerekir. Nitekim günümüzde kulak burun boğaz uzmanı hekimler tarafından da rinoplasti ameliyatları yapılmaktadır. TŞSTİDK ek m.14’te, çocuklara yönelik estetik cerrahi müdahaleler açısından özel bir anadal veya yandal uzmanlık alanı öngörülmemiştir. Bu nedenle çocuk cerrahisi, plastik rekonstrüktif ve estetik cerrahi veya kulak burun boğaz gibi ortak içerik taşıyan diğer anadal veya yandal eğitimi almış uzmanların müdahalede yetkili olduklarını kabul etmek gerekir. Cerrahi olmayan müdahalelerde ise uzmanlık şartı aranmamaktadır. Bunlar, botoks, dolgu, lazer ve leke tedavileri, akne ve sivilce izleri tedavisi, ameliyatsız burun estetiği olarak örneklenebilir.

#### B. Müdahalenin Hukuken Öngörülen Amaçlara Yönelik Olması

##### 1. Genel Olarak

Tıbbi müdahalenin hukuken öngörülen amaçlara yönelik olması, onun yasal amaçlara hizmet etmesini anlatır<sup>46</sup>. Tıp alanındaki dağınık mevzuat doğrultusunda, hukuken öngörülen amaçlar, teşhis, tedavi,

<sup>35</sup> ÇİFTÇİOĞLU, Cengiz Topel: “Yaşam Hakkı”, Türkiye Barolar Birliği Dergisi, (103), 2012, s.138; OĞUZMAN/SELİÇİ/OKTAY-ÖZDEMİR, N.579, 583; TACİR, Hamide: “Yaşama Hakkı Kapsamında Yaşamın Başlangıcı (Beginning of Life Within the Context of Right to Life)”, Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi, Özel Sayı: Prof.Dr. Nur Centel’e Armağan, 19(2), 2013, s.1302; HAAS, N.34; BAYGIN/NAR, s.456, 457; AKİPEK, G. Jale/AKINTÜRK, Turgut/ATEŞ, Derya: Türk Medeni Hukuku, Başlangıç Hükümleri, Kişiler Hukuku, 13. Baskı, Beta Yayınevi, İstanbul 2016, s.360 vd.; DURAL, Mustafa/ÖGÜZ, Tufan: Türk Özel Hukuku, C.II, Kişiler Hukuku, 23. Baskı, Filiz Kitabevi, İstanbul, 2022, N.526, 527; ERLÜLE, s.100; KOYUNCU AKTAŞ, s.28.

<sup>36</sup> ZEVKLİLER s.4; TACİR, s.1302; ERLÜLE, s.100.

<sup>37</sup> ERLÜLE, s.104; ZEVKLİLER s.9; BAYGIN/NAR, s.457, 458.

<sup>38</sup> ERLÜLE, s.182, DURAL/ÖGÜZ, N.531; GÜNEY TUNALI, s.223; KAHRAMAN, s.483; KOYUNCU AKTAŞ, s.31, 42; SPRECHER, Franziska: “Patientenrechte Urteilsunfähiger -Veto- und Partizipationsrechte Urteilsunfähiger in medizinischen Angelegenheiten und ihre (spezialgesetzliche) Regelung im schweizerischen Recht”, Die Praxis des Familienrechts, FamPra.ch 2/2011, s.273; WERLEN, N.777; PFISTER PILLER, N.2.12.

<sup>39</sup> GEISER,Thomas: “Medizinische Zwangsmassnahmen bei psychisch Kranken aus rechtlicher Sicht”, Recht, Zeitschrift für juristische Weiterbildung und Praxis, (3), 2006, s.N.1.3; DURAL/ÖGÜZ, s.524.

<sup>40</sup> GEISER, N.1.3; GÜNEY TUNALI, s.224; ŞENOCAK, s.68. Kişilik hakkına yönelik müdahalelerin hukuka uygunluk şartları, TMK m.24/II uyarınca, rıza, üstün nitelikte özel yarar, kamusal yarar ve yasanın verdiği yetkinin kullanılmasıdır. Tıbbi müdahalelerin hukuka uygunluğu için ayrıca AY, TŞSTİDK, HHY ve müdahalenin niteliğine bağlı olarak diğer özel yasalarda düzenlenen hukuka uygunluk şartları da bulunmalıdır.

<sup>41</sup> GÜNEY TUNALI, s.225. Farklı unsurlarla ele alan görüşler için bkz. YÜCEL, Özge: “Medeni Hukuk Bakış Açısıyla Tıbbi Müdahalenin Hukuka Uygunluğunun Koşulları” (Hukuka Uygunluk), in: SERT, Gürkan/YÜCEL, Özge: Sağlık ve Tıp Hukukunda Sorumluluk ve İnsan Hakları, 2. Baskı, Seçkin Yayınevi, Ankara 2021, s.287 vd.; KOYUNCU AKTAŞ, s.37, 38.

<sup>42</sup> Hekimler dışındaki sağlık personeli, eğitimleri doğrultusunda meslek mensubu, sağlık teknisyeni olarak tanımlanmış ve TŞSTİDK ek m.13’te belirlenmiştir. TŞSTİDK m.29-30 uyarınca dış hekimleri, m.47 uyarınca ebeler, m.68 uyarınca hastabakıcı ve hemşireler de tıbbi müdahaleye yetkilidir.

<sup>43</sup> ALTUN, s.8; GÜNEY TUNALI, s.326.

<sup>44</sup> KOYUNCU AKTAŞ, s.23, 24; ALTUN, s.8.

<sup>45</sup> ALTUN, s.9. Özel uzmanlık şartı aranan tıbbi müdahaleler için bkz. GÜNEY TUNALI, s.327.

<sup>46</sup> GÜNEY TUNALI, s.331. Meşru amaca yönelik olması şeklinde ifade eden yazarlar için bkz. YÜCEL, Hukuka Uygunluk, s.320; YÜCEL, Onam, s.452; GÜLEL, Hükümler, s.587; GÜLEL, Rıza: s.25. Kişinin sağlık refahının sağlanması, korunması veya artırılması amacına yönelik olması gerektiği yönünde bkz. BADUR, s.39; ÇAKAL, Ayça: Türk Özel Hukukunda Tıbbi Müdahaleye

koruma, bakım, rehabilitasyon ve nüfus planlaması olarak sayılabilir (TMK m.23-24, TŞSTİDK m.1-8, NHK, ODNKHK, TDT m.13, HHY m.5/d, 12, ASHY)<sup>47</sup>. Doktrinde tıbbi müdahalelerin hukuken öngörülen amaçlara yönelik olmasının, endikasyon olarak da adlandırılan tıbbi zorunluluk ile sağlanacağı savunulmaktadır<sup>48</sup>. Endikasyon tıp biliminin ilkeleri uyarınca, müdahalenin gerekli eş deyişle haklı görülmesidir<sup>49</sup> (TDT m.13/III, HHY m.12). Kanımızca hukuken öngörülen amaçlara yönelik olma ve endikasyon farklı kavramlardır. Şöyle ki, hekimin hastalığın teşhisi için hastadan kan örneği alması, hukuken öngörülen amaca yönelik bir müdahaledir. Ancak hastalık, kan örneği alınmadan teşhis edilebilecek idiye hastaya gerekli olmayan bir müdahale yapıldığı için somut olayda endikasyon söz konusu değildir.

Endikasyonun tıbbi müdahalenin hukuka uygunluk şartlarından biri olarak kabul edilmesi, AY m.17/II hükmünün, “Tıbbi zorunluluklar ve kanunda yazılı haller dışında, kişinin vücut bütünlüğüne dokunulamaz...” şeklindeki ifadesine dayandırılmaktadır. Ancak katıldığımız görüş uyarınca<sup>50</sup>, AY m.17/II ile rıza dışı müdahalelerin, tıbbi zorunluluk olması koşuluyla ve yasada yazılı hallerde mümkün olabileceği, bunlar dışında kişinin bütünlüğüne rıza alınmaksızın dokunulamayacağı düzenlenmektedir<sup>51</sup>. Anayasa Mahkemesi de bir kararında<sup>52</sup>, tıbbi müdahalelerde rıza şartına istisna getirilebilecek hâllerin genel olarak acil durumlar bağlamında tıbbi zorunluluk hâlleri ile yasada belirtilen durumlarla sınırlandırıldığını belirtmektedir. Anayasa m.17/II’nin, HHY’deki tekrarı niteliğindeki m.5/d’nin, “Tıbbi zorunluluklar ve kanunlarda yazılı haller dışında, rızası olmaksızın kişinin vücut bütünlüğüne ve diğer kişilik haklarına dokunulamaz” şeklindeki ifadesi de bu yorumu desteklemektedir.

Hukuken öngörülen teşhis, tedavi ve acının dindirilmesi gibi amaçlara yönelik müdahalelerin tıbben gerekli oldukları tartışmasızdır. Rekonstrüktif müdahalelerde kural olarak tedavi söz konusu olduğu için bunların da hukuken öngörülen amaçlara yönelik oldukları ve tıbbi endikasyona dayandıkları kabul edilmektedir<sup>53</sup>. Çocuklarda yanıkların, kesici, delici alet yaralanmalarının, yüz veya parmak şekil bozukluklarının veya nefes almayı güçleştiren burun eğriliğinin ya da doğuştan kulak yokluğunun giderilmesi bunların örneğidir. Ancak hukuken öngörülen amaçlara yönelik olmayan tıbbi müdahaleler de bulunmaktadır. Bunların bir kısmı özel yasalarda düzenlenmekte ve tıbbi endikasyon olmaksızın hukuka uygun kabul edilmektedir (ODNHK m.6, NPHK m.4/I-II)<sup>54</sup>. Ayrıca özel olarak yasalarda düzenlenmeyen, hukuken öngörülen teşhis, tedavi, acıların dindirilmesi amaçlarına hizmet etmeyen ve tıbben gerekli olmadıkları da açık olan sünnetin<sup>55</sup> veya estetik amaçlı müdahalelerin de günümüzde hukuka uygun kabul edildikleri bir gerçektir. Bu tür müdahalelerde, hukuken öngörülen amaçlara yönelik olma ve tıbbi endikasyon yokluğu, psikolojik veya sosyal endikasyon kavramları ile aşılmaktadır<sup>56</sup>.

Kanımızca hukuka uygunluğun denetlenmesinde, hukuken öngörülen amaçlara yönelik olma ve endikasyon şartı, teşhis, tedavi, acıların dindirilmesi, rehabilitasyon, koruma amaçlı tipik tıbbi müdahaleler dışında ihtiyaçları karşılamamaktadır. Etik ilkeler<sup>57</sup>, insan hakları alanındaki gelişmeler ve kişinin kendi geleceğini belirleme eş deyişle özerklik hakkı<sup>58</sup> göz önüne alındığında tipik olmayan müdahaleler bakımından bu kavramlardan vazgeçilmelidir<sup>59</sup>. Katıldığımız görüş uyarınca, kişi özerklik hakkı kapsamında

Rıza, Seçkin Yayınevi, Ankara 2018, s.33, 34.

<sup>47</sup> GÜLEL, Rıza, s.26; KAHRAMAN, s.480; ALTUN, Abdurrahim: “Küçüğün Tıbbi Müdahaleye Rızası” (Rıza), Necmettin Erbakan Hukuk Fakültesi Dergisi, (1)1, 2018, s.40; POLAT, Alperen: Sorumluluk Hukukunda Rıza, Oniki Levha Yayıncılık, İstanbul 2019, s.94, 96; KOYUNCU AKTAŞ, s.37; GÜNEY TUNALI, s.333.

<sup>48</sup> WERLEN, N.769; MAJID, N.102; GÜNEY TUNALI, s.4.

<sup>49</sup> WERLEN, N.894. Hasta için yararlı olmayan, tıbbi endikasyona dayanmayan ancak yasal düzenlemeye dayandığı için hukuka uygun olan tıbbi müdahaleler de söz konusudur. Örnekler için bkz. GÜNEY TUNALI, s.337 vd.; KORU, Onur, “Tıbbi Müdahalenin Hukuka Uygunluğu: Endikasyon Şartı”, İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, (12)2, 2021, s.496.

<sup>50</sup> YÜCEL, Onam: s.452. Yazar tıbbi müdahalenin hukuka uygunluğu için onamin yarar sağlamaya yönelik olması koşulunun aranması gerektiğini ve böyle bir yaklaşımın TMK m.23 hükmüne uygun düşeceğini belirtmektedir. UZELTÜRK TAHMAZOĞLU, Sultan, Anayasa Hukuku Açısından Sağlık Hakkı (Ulusal ve Uluslararası Boyutuyla), Legal Yayınları, İstanbul 2012, s.111 vd.; BADUR, s.19, 236, 341.

<sup>51</sup> YÜCEL, Hukuka Uygunluk, s.320; YÜCEL, Onam, s.452.

<sup>52</sup> HALİME SARE AYSAL BAŞVURUSU, B.N. 2013/1789, T. 11/11/2015, R.G.24.12.2015-29572. <https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2013/1789> (Erişim: 16.11.2022)

<sup>53</sup> ARINCI/USTA, s.86. Rekonstrüktif cerrahi alanına giren müdahalelerin doğrudan tedavi amacına yöneldiği ve olağan tıbbi müdahalelerden farklı olmadığı yönünde bkz. KOYUNCU AKTAŞ, s.78. Kanımızca rekonstrüktif cerrahi alanına giren müdahalelerin bir kısmında, tıbbi endikasyonun varlığı tartışılabilir. Bkz. III.B.2.

<sup>54</sup> GÜNEY TUNALI, s.342. Ayrıca bkz. II.A.

<sup>55</sup> ŞENOL, s.1338.

<sup>56</sup> KILIÇGİL ÇİÇEK, s.124; ZEVKLİLER, s.28, 29; GÜNEY TUNALI, s.337, 338; KORU, s.496; OKYAR, s.181. Tedavi amacı taşımayan tıbbi müdahalelerin hukuka uygunluğunun, diğer koşulların yanında, ahlaka uygunluk bakımından da denetleneceği, dolaylı da olsa tedavi amacı taşımayan, estetik müdahalelerin, ilgilinin hayatı ve sağlığı bakımından tıbben bir sakınca taşımadığı ve riskin estetik girişimi gereksiz kilacak derecede büyük olmadığı durumlarda hukuka uygun kabul edileceği yönünde bkz. KURT, Cerrahin Yükümlülükleri, s.110. Ayrıntılı açıklamalar için bkz. GÖKCAN, Etik, s.122, 123; ARINCI/USTA, s.86, 87. Estetik müdahalelerin amacına göre ayırma tabi tutulmaksızın dolaylı da olsa tedavi amacı taşıdığı, bu sebeple de hukuka uygunluğunun kabul edilmesi gerektiği yönünde bkz. ALTUN, s.33.

<sup>57</sup> Tıp etiği ilkeleri için bkz. YÜKSEL, Hilal, Kişilik Hakkı İhlali Kapsamında İnsan Üzerinde Yapılan Deneyler ve Hukuki Sonuçları, Oniki Levha Yayıncılık, İstanbul 2017, s.34-39; KARABACAK FURUNCI Semra, Türk Hukuk Düzeninde Biyoetik Kurullar, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Anabilim Dalı, İstanbul 2013, s.65-83; KOYUNCU AKTAŞ, s.33-37.

<sup>58</sup> YÜCEL, Özge, Tıbbi Kararlarda Özerklik Hakkının Korunması ve Hasta Talimatları (Özerklik), Seçkin Yayınevi, Ankara 2018, s.119 vd.; KOYUNCU AKTAŞ, s.34-36; YÜKSEL, s.35.

<sup>59</sup> Kişinin biyoloji ve tıbbın bilgi ve yöntemlerinden yararlanma hakkı olduğunun kabul edilmesi ve tıbbi gerekliliğin olduğu haller dışındaki müdahaleler açısından, psikolojik, sosyal endikasyon gibi zorlama gerekçeler bulmaktan vazgeçilmesi gerektiği yönünde katıldığımız görüş için bkz. YÜCEL, Onam, s.452. Müdahalenin sağlık refahının sağlanması, korunması veya artırılması amacıyla

dış görünüşüne, anatomik özelliklerine karar verebilmelidir<sup>60</sup>. Psikolojik ve sosyal endikasyon yerine kişinin rıza gösterdiği tıbbi müdahalenin, kişiliğin korunmasını teminat altına alan yasal rejim ile bağdaşp bağdaşmadığı denetlenmelidir (AY 12-17-20-50; MK m.23-24, HHY m.12). Bu yasal rejim ile bağdaşan müdahaleler, aynı zamanda kişilik değerlerinin korunmasına, geliştirilmesine ve dolayısıyla kişinin yararına hizmet edeceği için psikolojik ya da sosyal endikasyon kavramlarına gerek kalmadan hukuken öngörülen amaçlara yönelik olma koşulu sağlanmış olacaktır.

## 2. Çocuklar Bakımından

Hukuken öngörülen amaçlara yönelik olma ve endikasyona dayanma şartı, çocuklara yönelik rekonstrüktif ve estetik amaçlı müdahaleler açısından ayrı ayrı değerlendirilmelidir. Çocuklarda yanıkların, yaralanmaların, yapışık parmakların tedavi edilmesinin tıbben gerekli olduğu tartışmasızdır<sup>61</sup>. Ancak rekonstrüktif alanda bile müdahalenin çocuk üzerindeki etkileri değerlendirilmeden doğrudan tıbben gerekli olduklarını söylemek mümkün olmayabilir. Örneğin kepçe veya yelken kulak olarak değerlendirilen anatomik farklılık, duyma yetisini etkilememektedir. Ancak ana ve babalar, henüz çocuğun durumun farkında olmadığı bir evrede bile akran zorbalığına veya damgalanmaya maruz kalabileceği endişesi ile hekimlere başvurumaktadırlar. Uzman hekimin, bu durumun sağlık açısından risk oluşturmadığı ve psikolojik sorunlar yaratması ihtimaline karşı isteğe bağlı olarak gelişimin tamamlandığı dönemde giderilmesinin başarılı sonuçlar vereceği kanaatinde olması halinde, tıbbi endikasyondan bahsedilemeyecektir. Anatomik farklılığını henüz kavrayamamış bir çocuk bakımından psikolojik ve sosyal endikasyon da bulunmamaktadır. Bu durumlarda, cerrahi müdahale için ana ve babanın endişelerine, psikolojik veya sosyal endikasyon atfetmek çocuğun kişiliğini ihlal etmek anlamına gelecektir<sup>62</sup>. Bu kavramların normatif temellerinin bulunmaması, kim tarafından değerlendirileceklerinin belirsiz olması, çocuğun kişiliği bakımından tehlikeli bir alan yaratmaktadır.

Tıbben gerekli olup olmadıkları tartışmalı olan rekonstrüktif müdahaleler dışında, çocuğun ilerideki bedensel veya psikolojik gelişimini ve biyolojik işleyişini etkileme riski olan estetik amaçlı tıbbi müdahalelerin de psikolojik ve sosyal endikasyonun varlığı ile hukuken öngörülen amaca hizmet ettiğini söylemek güçtür. Bu güçlük, bir tıbbi endikasyondan söz edemeyeceğimiz sünnet ve interseks çocuklara yapılan müdahalelerde daha belirgindir<sup>63</sup>. Bu nedenlerle, çocuklara yönelik tıbbi müdahaleler bakımından psikolojik veya sosyal endikasyon yerine çocuğun yararı kavramına başvurulmalıdır. Doktrinde, çocuğun yararı, çocuk yetişkin olsaydı makul, ortalama zekâya sahip bir kişi olarak kendi yararı için nasıl karar verecek idiyse, çocukla ilgili karar verecek kişinin de aynı yönde davranması olarak açıklanmaktadır<sup>64</sup>. Yargıtay da bu tarifi, çocuğun yararının belirlenmesi bakımından bir kriter olarak ele almaktadır<sup>65</sup>. Çocuğun yararı değerlendirilirken, müdahalenin sağlığının korunması, muhafazası ve devamı için zorunlu olup olmadığı, riskleri, ertelenip ertelenemeyeceği, çocuğun biyolojik-psikolojik işleyişi ve geleceği bakımından yararları ve zararları, geri dönüşü olmayan etkilerinin bulunup bulunmadığı ve bunların ileride çocuk tarafından benimsenip benimsenmeyeceği incelenmelidir. Bu doğrultuda, çocuğun fiziksel ve psikolojik sağlığı bakımından zorunlu olmayan ve güzelleştirme veya bedeni değiştirmeye yönelik estetik amaçlı tıbbi müdahalelerin; çocuktan ziyade ana ve babanın toplumsal endişelerinin giderilmesine yönelik veya ertelenebilen rekonstrüktif müdahalelerin, çocuğun yararı ile bağdaştığı söylenemeyecektir<sup>66</sup>.

## V. HUKUKA UYGUNLUK KOŞULU OLARAK RIZA

### A. Genel Olarak

Rıza, kişinin üzerinde serbestçe tasarruf edebileceği hukuki değerlerine yönelik müdahalelere izin vermesidir<sup>67</sup>. Kişinin geçerli rızası olmaksızın vücut bütünlüğüne dokunulması kural olarak mümkün değildir (AY m.12, 17/II, MK m.24/II, TŞSTİDK m.70, HHY m.5/d, 22, 24). Aksi halde kişinin maddi ve manevi varlığını geliştirme hakkının görünümü olan kendi geleceğini belirleme hakkı ihlal edilmiş olur<sup>68</sup>.

yönelik olmasının araması gerektiği yönünde bkz. BADUR s.39; ÇAKAL, s.33, 34.

<sup>60</sup> Bkz. YÜCEL, Onam, s.452.

<sup>61</sup> Tıbbi endikasyona dayanan müdahaleler ile salt estetik amaçlı müdahalelerin sınırlarının çizilmesinin güç olduğu yönünde bkz. PFISTER PILLER, N.6.26.

<sup>62</sup> Doktrinde, çocuğun yararına yapılan tıbbi müdahalelerin yalnızca tedavi amaçlı değil sağlık refahına hizmet eden müdahaleler olarak geniş anlaşılması gerektiği ve bunların başkalarının sosyal beklentilerine değil çocuğun sağlık refahına hizmet edip etmediğinin belirlenmesinin zor olduğu ifade edilerek, bu duruma kepçe kulakların düzeltilmesi örneği verilmekte, müdahalenin çocuğun sağlık refahına hizmet edip etmediği belirlenirken ağırlığı, tehlikeleri ve sonuçlarının büyük önem taşıdığı belirtilmektedir. Bkz. BUCHLER, Andrea/MICHEL, Margot: Medizin-Mensch-Recht, Eine Einführung in das Medizinrecht der Schweiz (Medizin), 2. Auflage, Schulthess, Zurich 2020, s.98, 99. Doktrinde down sendromlu küçüklerin, normal küçüklerle benzerliği amacıyla yapılan yüz estetiği müdahaleleri açısından yapılan değerlendirme için bkz. ERDEM ÇETİN, Dilara: Küçüklerin Üzerinde Tıbbi Müdahalenin Hukuka Uygunluğu, Altınbaş Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası Ticaret Hukuku Yüksek Lisans Programı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2021, s.50.

<sup>63</sup> ŞENOL, s.1352; OKYAR, s.186 vd.; BUCHLER/MICHEL, Medizin, s.100 vd.; YÜCEL, Özerklik, s.272, 273.

<sup>64</sup> ELÇİN, E. Gülçin: “Çocuğun Menfaati Gereği Çocukla İlgili Uyuşmazlıklarda Görüşünün Alınmaması Gereken Durumlar”, in: ELÇİN, Evgen Gülçin/GENÇ ARIDEMİR, Arzu: Çocuk Hakları Çalışmaları I, Oniki Levha Yayıncılık, İstanbul 2017, s.3; GENÇ ARIDEMİR, Arzu: “Evlilik Birliğinin Boşanma ile Sona Ermesi Halinde Çocuğun Hukuki Durumu”, in: ELÇİN, Evgen Gülçin/GENÇ ARIDEMİR, Arzu: Çocuk Hakları Çalışmaları I, Oniki Levha Yayın, İstanbul 2017, s.145; REYHANİ YÜKSEL, s.125.

<sup>65</sup> Yargıtay 2. HD., 9.3.2021, E.2021/939, K.2021/2071, www.legalbank.net (Erişim: 12.22.2022).

<sup>66</sup> Ayrırt etme gücüne sahip çocuklar bakımından yaptığımız farklı değerlendirme için bkz. IV.C.

<sup>67</sup> OĞUZMAN/SELİÇİ/OKTAY-ÖZDEMİR, N.585, 669; BADUR, s.47. Rızanın geniş tanımı için bkz. POLAT, s.8. Tıbbi müdahaleye rıza gösterme ile bir tedavi sözleşmesi yapma yetkisi birbirinden farklı kavramlar olup inceleme konumuzun kapsamına yalnızca tıbbi müdahaleye rıza girmektedir. Konu hakkında bkz. PFISTER PILLER, N.6.48; ŞENOCAK, s.67 vd.

<sup>68</sup> DURAL/ÖĞÜZ, N.536-542; BUCHLER/MICHEL, Medizin, s.63, 64. Bu hakkın, biyo-tıp etiği ilkelerinden olan özerklik



Rızanın yöneldiği müdahale, emredici hukuk kurallarına, kamu düzenine, genel ahlaka ve kişilik haklarına aykırı nitelikte olmamalıdır (MK m.23, TBK m.27)<sup>69</sup>. Kişiliği koruyan yasal rejim ile bağdaşmayan ve bu kriterden hareketle çocuğun yararına olmayan bir müdahaleye verilen rızanın geçerli olduğundan bahsedilemeyecektir.

Rıza, hastanın kendi geleceğini belirleme hakkının sonuçlarından biri olduğu için hastanın müdahalenin olumlu ve olumsuz sonuçlarını, risklerini, alternatiflerini bilmesi gerekmektedir. Bu nedenle diğer şartlara ek olarak tıbbi müdahalelere özgü bir geçerlik şartı olan aydınlatmanın yapılması şarttır<sup>70</sup>. Hekim açısından bir yükümlülük, hasta açısından bir hak olan aydınlatma, tıbbi müdahaleden önce veya en geç müdahale sırasında yapılmalıdır (HHY m.4/h, 15, 18, 31).

Hastanın tıbbi müdahaleye geçerli rıza beyanında bulunabilmesi için ayırt etme gücüne sahip olması aranır. Ayırt etme gücü, bir kimsenin akla uygun şekilde davranabilmesi yeteneğidir<sup>71</sup>. Akla uygun şekilde davranabilme, kişinin davranışlarının sebep ve sonuçlarının doğru olarak kavraması ve buna uygun hareket edebilmesidir<sup>72</sup>. Yaş küçüklüğü, akla uygun davranma yeteneğini etkilediği ölçüde ayırt etme gücünü ortadan kaldıran bir sebeptir<sup>73</sup> (MK m.13). Her insanın gelişimi, genetik etkenler, eğitim, sosyoekonomik çevre veya beslenme gibi sebeplerle farklı olabilir. Bu farklılıklar, aynı yaşta ki çocukların, olgunluk derecesine ve algılama yeteneğine etki edebilir. Bu nedenle, isabetli bir yaklaşımla, yasa koyucu, ayırt etme gücünün hangi yaşta kazanılacağı düzenlenmeyi tercih etmemiştir<sup>74</sup>. Çünkü nisbi bir kavram olan ayırt etme gücünün var olup olmadığı, her somut olayda, sebep ve sonuçları bakımından kavranması gereken olgunun ağırlığına bağlı olarak küçüğün zihinsel gelişme derecesine göre değişebilir<sup>75</sup>. Bu nedenle, rekonstrüktif ve estetik amaçlı tıbbi müdahaleler bakımından, çocuğun, müdahalenin anlamını, kapsamını, müdahale sırasında ve sonrasında yaratacağı etkileri ve muhtemel sonuçlarını kavrama ve buna göre rıza beyanında bulunma yeteneğine sahip olup olmadığı değerlendirilmelidir.

Doktrinde, çocukların yakın çevrelerinin değerler sistemiyle bütünleştikleri ve kolayca etki altında kaldıkları belirtilerek, tıbben zorunlu olmayan müdahalelerin risklerinin ve geri dönüşmez sonuçlarının farkında olup olmadıklarının özel olarak değerlendirilmesi gerektiği ileri sürülmektedir<sup>76</sup>. Ayrıca, kronik hastalığı olan ve birden fazla müdahaleye katlanmak zorunda kalan çocukların ayırt etme güçlerinin, diğerlerinden farklı değerlendirilmesi gerektiği savunulmaktadır<sup>77</sup>.

## B. Ayırt Etme Gücüne Sahip Olmayan Çocuklar

Tıbbi müdahaleye rıza, kişiye sıkı sıkıya bağlı bir hak olduğu için bizzat müdahaleye maruz kalan kimse tarafından beyan edilmelidir<sup>78</sup>. Ancak tam ehliyetsiz çocukların, ayırt etme gücü yokluğu sebebiyle rıza beyanında bulunmaları mümkün değildir. Hakkın kullanılmasına bizzat hak sahibinin karar vermesi gerektiği için yasal temsilcinin de ayırt etme gücü olmayan çocuk adına tıbbi müdahaleye rıza beyanında bulunması mümkün değildir<sup>79</sup>. Bu kuralın katı bir şekilde uygulanması, ayırt etme gücü olmayanların korunmasına değil aksine zarar görmesine neden olabilecektir. Bu düşünceden hareketle, kişiye sıkıya bağlı

ilkesinin de temelini oluşturduğu yönünde bkz. KOYUNCU AKTAŞ, s.33, 34; GÜNEY TUNALI, s.232; PFISTER PILLER, N.2.12.

<sup>69</sup> WERLEN, N.776; DURAL/ÖĞÜZ, N.745; OĞUZMAN/SELİÇİ/OKTAY-ÖZDEMİR, N.670, 671.

<sup>70</sup> OKTAY-ÖZDEMİR, s.1323; OĞUZMAN/SELİÇİ/OKTAY-ÖZDEMİR, N.586; BUCHER, Eugen/AEBI-MULLER, Regina Elisabeth: Die natürlichen Personen, Art.11-19d ZGB, Rechts- und Handlungsfähigkeit, BK-Berner Kommentar, Kommentar zum schweizerischen Privatrecht, Stämpfli, Bern 2017, Art.19-19c, N.250; WERLEN, N.766, 801; İMAMOĞLU, Koruma, s.212; DURAL/ÖĞÜZ, N.541, 542; BUCHLER/MICHEL, Medizin, s.63-66; OZANOĞLU, s.58 vd; KAHRAMAN, s.490; İŞİK YILMAZ, Berfin: "Tıbbi Müdahalelerde Hekimin Aydınlatma Yükümlülüğü", Türkiye Barolar Birliği Dergisi, (98), 2012, s.392, 393; ÖZCAN, Burcu G.ÖZEL, Çağlar: "Kişilik Hakları-Hasta Hakları Bağlamında Tıbbi Müdahale Dolayısıyla Çıkan Hukuki İlişkide Hekimin Hastayı Aydınlatma Yükümlülüğü ve Aydınlatılmış Rızaya İlişkin Bazı Değerlendirmeler", Hacettepe Sağlık İdaresi Dergisi, 10(1), 2007, s.58; KAYA, Mine: "Hekimin Hastayı Aydınlatma Yükümlülüğünden Kaynaklanan Tazminat Sorumluluğu" (Aydınlatma), Türkiye Barolar Birliği Dergisi, (100), 2012, s.53 vd.

<sup>71</sup> SEROZAN, Rona: Medeni Hukuk, Genel Bölüm, Kişiler Hukuku (Medeni), 6. Baskı, Vedat Kitapçılık, İstanbul 2015, s.430; BUCHLER, Andrea/MICHEL, Margot: Erwachsenen-schutz, FamKommentar, in: BUCHLER, Andrea/HÄFELİ, Christoph/LEUBA, Audrey/STETTLER, Martin (Hrsg): Stämpfli, Bern 2013, Art. 16, N.2, 3; AKİPEK/AKINTÜRK/ATEŞ, s.288; BAYGIN/NAR, s.338; OĞUZMAN/SELİÇİ/OKTAY-ÖZDEMİR, N.162; DURAL/ÖĞÜZ, N.287; BREITSCHMID, Peter: Personen- und Familienrecht Partnerschaftsgesetz Art.1-456 ZGB-PartG, in, BREITSCHMID, Peter/JUNGO, Alexandra (Hrsg): CHK-Handkommentar zum Schweizer Privatrecht, Schulthess, Zürich 2016, Art.16, N.2; MAJID, N.31, 196; FANKHAUSER, Roland/BLEICHENBACHER, Anna: ZGB Kommentar, Schweizerisches Zivilgesetzbuch, in: Kostkiewicz, Jolanta Kren/WOLF, Stephan/AMSTUTZ, Marc/FANKHAUSER, Roland (Hrsg.): OFK-Orell Füssli Kommentar, Orell Füssli, Zürich 2021, Art.16, N.2.

<sup>72</sup> OĞUZMAN/SELİÇİ/OKTAY-ÖZDEMİR, N.161, 162; DURAL/ÖĞÜZ, N.288; AKİPEK/AKINTÜRK/ATEŞ, s.288; BREITSCHMID, Art.16, N.9; BAYGIN/NAR, s.338; FANKHAUSER/BLEICHENBACHER, Art.16, N.5, 6; MAJID, N.31, 196.

<sup>73</sup> BUCHLER/MICHEL, Art. 16, N.12; DURAL/ÖĞÜZ, N.293.

<sup>74</sup> MAJID, N.199; BUCHLER/MICHEL, Art.16, N.12; BUCHER/AEBI-MULLER, Art.16, N.86;

FANKHAUSER/BLEICHENBACHER, Art.16, N.5; BREITSCHMID, Art.16, N.5.

<sup>75</sup> SEROZAN, Medeni, s.431; AKİPEK/AKINTÜRK/ATEŞ, s.289; AFFOLTER-FRINGELI/VOGEL, Vorbem zu Art.307-327c, N.127; BUCHLER/MICHEL, Art.16, N.8, 9; BUCHLER/MICHEL, Medizin, s.66; BUCHER/AEBI-MULLER: Art.16, N.112; MAJID, N.32, 204; BREITSCHMID, Art.16, N.9; ERKAN, Vehbi Umur/YÜCER, İpek: "Ayırt Etme Gücü", Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 60(3), 2011, s.490.

<sup>76</sup> PFISTER PILLER, N.6.11.

<sup>77</sup> PFISTER PILLER, N.6.12; BADUR, s.107.

<sup>78</sup> DURAL/ÖĞÜZ, N.532; KAHRAMAN, s.486; KURT, Ekrem: "Türk Hukukunda Kişiyeye Sıkı Sıkıya Bağlı Haklar ve Hukuki Sonuçları" (Haklar), İstanbul Kültür Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 15(2), 2016, s.124; OKTAY ÖZDEMİR, Rıza, s.1323; KARAKAŞ, Tülay: Kişiyeye Sıkı Sıkıya Bağlı Haklar, Turhan Kitabevi, Ankara 2015, s.66; ŞENOCAK, s.73.

<sup>79</sup> KURT, Haklar, s.132; OKTAY ÖZDEMİR, s.1335; ŞENOCAK, s.74. TMK'de bu konuda açık kanun boşluğu olduğu yönünde bkz. KARAKAŞ, s.58.

haklar mutlak ve nisbi olarak ikiye ayrılmaktadır<sup>80</sup>. Doktrinde, tıbbi endikasyona dayanan, teşhis, tedavi, önleme amaçlarına yönelik olan ve ertelenmesinde sakınca bulunan müdahalelere rızanın, nisbi kişiye sıkı sıkıya bağlı hak olduğu ve yasal temsilcinin bu müdahalelere rıza beyanında bulunabileceği kabul edilmektedir<sup>81</sup>.

Bu görüş, Biyoloji ve Tıbbın Uygulanması Bakımından İnsan Hakları ve İnsan Haysiyetinin Korunması Sözleşmesinin, “Muvafakat verme yeteneği bulunmayan kişilerin korunması” başlıklı m.6/1-2 hükmünün,

“Aşağıda, 17 ve 20. maddelere tâbi olmak koşuluyla, muvafakat verme yeteneği bulunmayan bir kimse üzerinde tıbbi müdahale, sadece onun doğrudan yararı için yapılabilir. - 2. Kanuna göre bir müdahaleye muvafakatini verme yeteneği bulunmayan bir küçüğe, sadece temsilcisinin veya kanun tarafından belirlenen makam, kişi veya kuruluşun izni ile müdahalede bulunabilir”

şeklindeki ifadesi ile de uyumludur. Konuyu rekonstrüktif ve estetik cerrahi müdahaleler ve ameliyatsız estetik işlemler bakımından değerlendiren çeşitli bakış açıları bulunmaktadır. Bir görüşe göre, yapışık parmakların ayrılması, tavşan dudağın giderilmesi veya yanık izlerinin onarılması gibi psikolojik sağlık refahına yönelik müdahalelerin yasal temsilcinin rızasıyla yapılması mümkündür ancak çocuğun yararına olup olmadıkları tartışmalı olan burun kaldırma, meme büyütme, dudak dolgunlaştırma veya liposuction gibi sadece estetik kaygı güden cerrahi müdahaleler, hastanın kendi rızasıyla yapılmalıdır<sup>82</sup>. Bir başka görüşe göre, salt estetik amaçlı müdahalelere ilişkin rıza, mutlak kişiye sıkı sıkıya bağlı olup yasal ya da iradi temsilci tarafından bu hususta karar verilemeyecektir<sup>83</sup>. Diğer bir görüş ise teşhis ve tedavi amacı taşımayan botoks, estetik amaçlı girişimlere, tam ehliyetsizin ayırt etme gücü yokluğu, yasal temsilcinin de kişiye sıkı sıkıya bağlı hakkın kullanılmasına karar veremeyecek olması nedeniyle rıza beyanında bulunulamayacağını savunmaktadır<sup>84</sup>. Son olarak velinin, küçüğün vücudundan rahatsızlık duyarak onun adına estetik amaçlı müdahaleye karar vermesinin kişilik hakkına saldırı niteliği taşıyacağı, bu durumun onun maddi ve manevi varlığını geliştirme hakkını da ihlal edeceği ve küçükleme ile ayırt etme gücü olmayanlara güzelleştirme amaçlı estetik müdahalelerin uygulanamayacağı ileri sürülmektedir<sup>85</sup>.

Kanımızca da tıbbi endikasyondan söz edilemeyen estetik cerrahi veya ameliyatsız tıbbi müdahalelerde, ayırt etme gücü olmayan çocuk adına yasal temsilci rıza beyan edemez. Rekonstrüktif cerrahi müdahaleler kapsamında kalan, kepçe kulak örneğindeki gibi tıbbi endikasyonun tartışmalı olduğu ve ana-babanın çocuğuyla ilgili henüz gerçekleşmemiş akran zorbalığı veya damgalanma endişesinin bulunduğu durumlarda da müdahalenin yalnızca yasal temsilcinin rızası ile gerçekleştirilebilmesine çocuğun yararı ilkesi engeldir. Örneğin normalden sapan ve tıbben bir anomali olarak değerlendirilen durumların, belirli bir süre içinde düzelmeye veya etkilerinin hafifleme ihtimalinin olduğunun veya müdahalenin ileride de yapılabileceğinin tespit edilmesi halinde yasal temsilcinin rıza beyanında bulunamayacağı kabul edilmelidir. Benzer şekilde doğumsal bir anomali olan hemanjiomların, ileride düzelebileceği ve erken yaşta giderilmesinin gereksiz olduğu hekim tarafından tespit edilebiliyorsa, müdahalenin çocuğun yararına olduğu ve temsilcinin rıza beyanında bulunabileceği söylenemeyecektir (MK m.23/II). Dolayısıyla bu tür müdahalelerde, çocuğun yararının değerlendirilmesi, hem müdahalenin onun kişiliğini koruyan yasal rejim ile bağdaşıp bağdaşmadığının hem yasal temsilcinin rıza beyanında bulunup bulunamayacağını belirlenmesinde ikili bir fonksiyon icra edecektir.

### C. Ayırt Etme Gücüne Sahip Olan Çocuklar

Ayırt etme gücüne sahip çocuklar, kişiye sıkı sıkıya bağlı haklarını tek başlarına kullanabilirler (TMK m. 16/II). Kural böyle olmakla birlikte, tıbbi müdahaleye rıza, TŞSTDİK m. 70/I, c.1 ve HHY m. 24’te özel olarak düzenlenmekte ve yasal temsilcinin de rızası aranmaktadır<sup>86</sup>. Ancak hükümlerde, küçüğün ayırt etme gücüne sahip olup olmaması açısından bir ayırım yapılmamaktadır. Bu durum, doktrinde sınırlı ehliyetsiz

<sup>80</sup>WERLEN, N.396; BEREITSCHMID, Art.19c, N.1; OĞUZMAN/SELİÇİ/OKTAY-ÖZDEMİR, N.273; BUCHER/AEBI-MÜLLER, Art. 19-19c, N.239-243; KURT, Haklar, s.135, 136; AFFOLTER-FRINGELI/VOGEL, Vorbem zu Art.307-327c, N.130; GEISER, N.2.11; ŞENOCAK, s.73; BUCHLER/MICHEL, Medizin, s.97; KAHRAMAN, s.487. Konu hakkındaki görüşler için bkz. DURAL/ÖĞÜZ, N.408-418; KARAKAŞ, s.56-58. Bu yaklaşımın sakıncalı olduğu yönünde bkz. SEROZAN, Medeni, s.445, 446.

<sup>81</sup>FRINGELI/VOGEL, Vorbem zu Art.307-327c, N.134; BEREITSCHMID, Art.19c, N.1; BUCHLER/MICHEL, s.97, 98; PFISTER PILLER, N.2.17, 6.47; BUCHER/AEBI-MÜLLER, Art. 19-19c, N.295; WERLEN, s.813, 1182. ÇAKAL, s.153. Tam ehliyetsizin bedensel ve ruhsal sağlığı açısından önemli, yararlı ve ivedi tıbbi müdahalelerde, yasal temsilcinin mümkün olacağı yönünde bkz. SEROZAN, Medeni, s.436; Tam ehliyetsiz adına rızanın gerçek anlamda rıza değil, üstün yarar olduğu yönünde bkz. OKTAY ÖZDEMİR, s.1324.

<sup>82</sup>BADUR, s.133, dn.161.

<sup>83</sup>YÜCEL, Özerklik, s.273, 274. Tedavi amacına yönelik olmayan tıbbi müdahalelere rızanın, mutlak nitelikli kişiye sıkı sıkıya bağlı hak olduğu yönünde bkz. PFISTER PILLER, N.6.47; KARAKAŞ, s.66; KURT, Haklar, s.138, 139. Organ bağıışı veya tıbbi deneyler gibi mutlak şekilde kişiye sıkı sıkıya bağlı haklara yönelik müdahalelere, yasal temsilcinin rıza beyanında bulunamayacağı yönünde bkz. FRINGELI/VOGEL, Vorbem zu Art.307-327c, N.134.

<sup>84</sup>KURT, Haklar, s.139. Ayırt etme gücü bulunmayan hastanın güzelleştirme amaçlı estetik ameliyata yönelik iradesinden bahsedilemeyeceği, bir başkasının onun vücudu üzerinde tasarruf edecek şekilde bir ameliyat kararı vermesinin de mümkün olamayacağı, güzelleştirme amaçlı estetik ameliyat olamayacakları, ancak doğumsal bir bozukluğun düzeltilmesinin çocuk küçükkken (ayırt etme gücüne henüz sahip değilken) gerçekleştirilebileceği ve daha sonra bu bozukluğu düzeltmenin mümkün olmadığı istisnai durumda, ayırt etme gücüne sahip olmayan küçüklerin de estetik ameliyat olabileceği sonucuna varmak gerektiği yönünde bkz. PETEK, s.206, dn.85.

<sup>85</sup>Bu görüş, tam ve sınırlı ehliyetsizler arasında ayırım yapmamaktadır. Bkz. AĞIN, Serenay: “Estetik Tıbbi Müdahalelerin Hukuki Niteliğinin ve Hekimin Özel Hukuk Sorumluluğu”, İzmir Barosu Dergisi, 86(3), 2021, s.161.

<sup>86</sup>Özel nitelikli hükümlerin, TMK m.16/II ile çeliştiği yönünde bkz. KAHRAMAN, s.489; ŞENOL, s.1346. Yasal temsilcinin rızasının tamamlayıcı nitelikte olduğu yönünde bkz. YÜCEL, Özerklik, s.61, 62.

çocukların tıbbi müdahaleye rızası konusunda tartışmalara neden olmuştur<sup>87</sup>. Tıbbi müdahalelerin teknolojinin etkisiyle teşhis, tedavi, önleme amaçlarını çoktan aştığı düşünüldüğünde, TMK m.16/II ve TŞSTDİK m.70/I, c.1 ile HHY m.24 hükümleri arasındaki ilişkinin tek bir düşünce tarzı ile çözülmesi mümkün görünmemektedir. Kanımızca, TMK m.16/II ile getirilen düzenleme temel ilke kabul edilmelidir. Bu nedenle, TŞSTDİK m.70/I, c.1 ile HHY m.24 hükümlerinde yer alan küçük ifadesinden kural olarak amaca göre daraltıcı yorum ile yalnızca ayırt etme gücü olmayanlar anlaşılmalıdır<sup>88</sup>. Dolayısıyla ayırt etme gücü olan çocukların tıbbi müdahaleye tek başlarına rıza verebilecekleri kabul edilmelidir. Ancak konumuzu oluşturan tıbbi müdahalelerin, ciltten bir yağ bezesinin alınmasından interseks bireylerde genital konstrüktif müdahalelere, yüz nakline veya el ve yanık cerrahisine uzanan bir yelpazede, insan vücuduna farklı önem derecelerinde etkileri olacağı unutulmamalıdır. Bu nedenle rekonstrüktif cerrahi alanında önemli müdahaleler bakımından, sınırlı ehliyetsizin rızası esas olmakla birlikte yasal temsilcinin de rıza beyanına katılmasını aramak yerinde olacaktır. Yasal temsilcinin katılımının aranmasının dayanağı, TMK m.319/I'de düzenlenen, çocuğun kişiliğinin korunması yükümlülüğünü yerine getirebilmesi için onun bakımı, sağlığının korunması, kişisel ve duygusal gelişiminin sağlanmasında karar alma yetkisidir (TMK m. 339/V, 340-341). Çocuğun kişi varlığının korunması amacıyla ana babaya tanınan bu yetkilerin sınırları, ölçülülük ilkesi (AY m. 13), çocuğun yararı ve katılım hakkı oluşturur (TMK m. 339/I-III)<sup>89</sup>. Kanımızca ana ve babanın, çocuğun sağlığının korunabilmesi için önemi müdahalelerde rızasını aramak çocuğun yararına hizmet eden, ölçülülük ilkesi ile bağdaşan bir düşüncedir. Bu yaklaşım yasa koyucunun, kişiye sıkı sıkıya bağlı bazı hakların kullanılmasında, sınırlı ehliyetsizin korunabilmesi için onun yanında işleme yasal temsilcinin de katılımını arayan tercihi ile de uyumludur (TMK m.12, 126, 204, 295 ve 309)<sup>90</sup>. Yasal temsilcinin de işleme katılması, çocuk yerine irade beyanında bulunması değil, onun korunması gereken durumlarda, beyanda bulunmaktan kaçınarak müdahaleyi önleme yetkisi olarak işlev göreceklerdir<sup>91</sup>. Müdahalenin, çocuğun okul döneminde değil, yaz tatilinde yapılmasının sağlanması, daha tecrübeli bir hekimin tespit edilmesi, bu durumlara örnek verilebilir.

Estetik amaçlı cerrahi ve cerrahi olmayan müdahaleler üzerinde de durmak gerekir. Günümüzde ergenlik çağına giren çocuklara, lazer yöntemi ile vücut tüylerden yok edilmesi, kimyasal maddelerle cilt bakımı yapılması, rinoplasti için aranan yaşa gelmeyenlerde dolgu enjeksiyonu ile kemerli burnun düzeltilmesi gibi estetik müdahalelerin yapıldığı bilinmektedir. Kanımızca bu müdahalelerin çocuğun beden algısını veya eğitim hayatını olumsuz etkilemesi, onu akrabalarından uzaklaştırması, uzun vadede psikolojik sorunlara yol açması söz konusu olabilir. Ayrıca vücuda lazer ışınlarının uygulanmasının veya dolgu ya da kimyasal maddelerin enjekte edilmesinin uzun vadede nasıl sonuçlara yol açacağı da kesin olarak bilinmemektedir. Bu nedenle bu tür müdahalelerin çocuğun yararına olduğu söylenemeyecektir. Ancak bu başlık altındaki çocuk, söz konusu tıbbi müdahaleler bakımından ayırt etme gücü bulunduğunu varsaydığımız bireylerden oluşmaktadır. Dolayısıyla müdahalenin çocuk bakımından yararının değerlendirilmesinde onun iradesi, istekleri göz önüne alınacaktır<sup>92</sup>. Cerrahi olsun olmasın, müdahalenin, çocuğun sağlığı için tehlike yaratmadığının veya yararlarının zararlarına oranla baskın olduğunun uzman hekim tarafından tıbben tespit edilebildiği durumlarda uygulanabilmesi kabul edilmelidir. Bu noktada müdahalenin TMK m.23 hükmüne aykırılık taşıyıp taşımadığı önemlidir. Çocuğun kişiliğinin bir parçası olan kendi geleceğini belirleme yanında beden ve ruh bütünlüğü üzerindeki hakkı ile estetik amaçlı tıbbi müdahalenin uygulanmasındaki menfaati karşılaştırılmalıdır. Çocuğun beden ve ruh sağlığı açısından yapılmasının uygun görülmediği müdahalelere çocuk veya yasal temsilcinin rıza vermesinden bahsedilemeyecek, böyle bir müdahaleye rıza geçerli olamayacaktır (TMK m.23, TBK m.27). Ancak çocuğun sağlığına olumsuz etki etmeyecek müdahalelerde, çocuğun rızasının yanında yasal temsilcinin de rızasını açıklayarak katılımını aramak yerinde olacaktır. Burada da yasal temsilcinin rıza beyanında bulunmaması, çocuğun korunması gereken durumlarda müdahaleyi önleme yetkisi olarak işlev göreceklerdir

<sup>87</sup> Yasal temsilcinin rızasının alınması gerektiği yönünde bkz. OKTAY ÖZDEMİR, s.1335, 1336; ADIGÜZEL, Sibel: "Hekimin Aydınlatma Yükümlülüğü", Türkiye Adalet Akademisi Dergisi", (19), 2014 s.960, 961; ÖZDEMİR, Hayrunnisa: "Teşhis ve Tedavi Sözleşmesinde Hekimin Hastayı Aydınlatma Yükümlülüğü", EBYÜ-HFD, XII(3-4), 2008, s.364. Yasal temsilcinin rızası olmadan, tam ve sınırlı ehliyetsizlere tıbbi müdahale uygulanamayacağını ve mümkün olduğu ölçüde küçük veya kısıtlının dinlenmesi gerektiğini düzenleyen HHY m.26 hükmünden, hekimin, küçük veya kısıtlının beyanı ile bağlı olmadığı anlaşıldığı yönünde bkz. ARPACI s.10. Aynı yönde bkz. DURAL/ÖGÜZ, N.533. Tıbbi ve cerrahi müdahale benzeri ciddi ve önemli tasarruflar bakımından yasal temsilcinin olurunun aranması gerektiği yönünde bkz. SEROZAN, Medeni, s.444. Sınırlı ehliyetsizin rızasının yeterli olduğu yönünde bkz. KAHRAMAN, s.489; ŞENOL, s.1346; ŞENOL, s.79, 80; HAAS, N.320.

<sup>88</sup> ŞENOL, s.1346; KAHRAMAN, s.489.

<sup>89</sup> TMK'de çocuğun üstün yararı ilkesine yer veren hükümler için bkz. YÜCEL, Özge: "Çocuğun (Üstün) Yüksek Yararı Bağlamında Çocuğun İradesi", Ufuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, (1)2, s.127, 128.

<sup>90</sup> Yasa koyucu, bazı önemli işlerde kişiye sıkı sıkıya bağlı hakkın kullanılması bakımından işleme yasal temsilcinin de katılımını aramaktadır (TMK m.12, 26, 118/II, 126, 127, 204, 295 ve 309). Bkz. FFOLTER-FRINGELI/VOGEL, Art. 327b, N.9; KURT, Haklar, s.134; BREITSCHMID, Art.19c, N.2; BUCHLER/MICHEL, Medizin, s.105; DURAL/ÖGÜZ, N.478.

<sup>91</sup> Mutlak kişiye sıkı sıkıya bağlı haklar açısından bkz. KARAKAŞ, s.65, 66.

<sup>92</sup> Ayırt etme gücüne sahip kişinin aldığı kararın mantıklı ve onun yüksek yararına olup olmadığı sorgulanamayacağı, çocuğun aldığı kararın ayırt etme gücünün varlığı konusunda şüpheye yol açması durumunda bu şüphenin giderilmesi için uzman kişilerle veya mahkemeye başvurulması gerektiği yönünde bkz. YÜCEL, Özerklik, s.65, 66.

(TMK m.23, 339/II)<sup>93</sup>. Estetik amaçlı müdahalenin, çocuğu eğitim hayatından veya akranların uzaklaştırma ihtimalinin olduğu durumlar bunlara örnek olarak gösterilebilir.

## VI. SONUÇ

Çocuklara yönelik rekonstrüktif ve estetik cerrahi alanındaki müdahalelerin uzman hekim tarafından uygulanması gerekir. Hekimin, uzmanlık eğitimi sırasında rekonstrüktif ve estetik cerrahi alanı ile ortak müfredata sahip bir alanda uzman olması da mümkündür.

Müdahalenin mutlak şekilde çocuğun yararına olması gerekir. Çocuklara yönelik rekonstrüktif ve estetik cerrahi veya ameliyatsız estetik müdahalelerin hukuka uygunluğunun değerlendirilmesinde, çoğunlukla iç içe geçmiş amaçları kategorize etmek ve psikolojik veya sosyal endikasyon kavramlarını kullanmak yerine müdahalenin yapılması halinde çocuğun yararının gerçekleşip gerçekleşmeyeceği sorusunun yanıtı aranmalıdır. Bu noktada müdahalenin riskleri, muhtemel sonuçları, ertelenip ertelenemeyeceği, çocuğun biyolojik-psikolojik işleyişi ve geleceği bakımından yararlarına oranla zararların daha fazla olacağı konusunda bir şüphe doğup doğmayacağı, geri dönüşü olmayan ve ileride çocuk tarafından benimsenip benimsenmeyeceği bilinmeyen etkilerinin olup olmadığı incelenerek müdahalenin çocuğun kişiliğin korunmasına ilişkin yasal rejim ile bağdaşıp bağdaşmadığı belirlenmelidir (TMK m.23). Yanıkların, yaralanmaların, yapışık parmakların tedavi edilmesinin tıbben gerekli olduğu ve dolayısıyla kural olarak çocuğun yararına olduğu tartışmasızdır. Tıbbi endikasyonun bu örneklerdeki gibi belirgin olmadığı durumlarla da sıklıkla karşılaşabilmektedir. Rekonstrüktif müdahalelerin bile çocuk üzerindeki etkileri değerlendirilmeden doğrudan tıbben gerekli olduklarını söylemek mümkün olmayabilir. Estetik cerrahi müdahalelerin ve ameliyatsız estetik işlemlerin kural olarak çocuğun yararına olduğu söylenemeyecektir.

Ayırt etme gücü olmayanlara yönelik rekonstrüktif müdahalelere, çocuğun yararının bulunması şartıyla, yasal temsilci rıza beyanında bulunabilecektir. Ancak tıbbi endikasyonun varlığının tartışılması olduğu ve ana-babanın çocuğuyla ilgili dışlanma, yaftalanma, alay edilme korkusu ya da utanç duygusu nedeniyle talep ettiği rekonstrüktif cerrahi müdahalelerde, çocuğun yararından bahsedilemeyecektir. Aynı sonuç estetik amaçlı tıbbi müdahalelerde de geçerlidir. Dolayısıyla bunların yasal temsilcinin rızası ile gerçekleştirilmesi mümkün olmamalıdır.

Ayırt etme gücü olan çocukların ise rekonstrüktif müdahalelere tek başlarına rıza beyanında bulunabilecekleri kabul edilmelidir. Ancak önemli nitelikte rekonstrüktif müdahalelerde ve estetik amaçlı müdahalelerin tamamında, çocuğun rıza beyanına, yasal temsilcinin de katılması aranmalıdır. Yasal temsilcinin katılımı, çocuğun korunması gereken durumlarda müdahaleyi önleme yetkisi olarak işlev görecektir.

## KAYNAKÇA

- ADIGÜZEL, Sibel: “Hekimin Aydınlatma Yükümlülüğü”, Türkiye Adalet Akademisi Dergisi”, (19), 2014, s.943-996.
- AFFOLTER-FRINGELI, Kurt/VOGEL Urs: Die elterliche Sorge/der Kindesschutz, Art.296-317 ZGB – Das Kindesvermögen, Art.318-327 ZGB–Minderjährige unter Vormundschaft, Art.327a-327c ZGB, in: HAUSHEER, Heinz/WALTER, Hans Peter (Hrsg.), BK-Berner Kommentar, Kommentar zum schweizerischen Privatrecht, Stämpfli, Bern 2016.
- AĞIN, Serenay: “Estetik Tıbbi Müdahalelerin Hukuki Nitelendirmesi ve Hekimin Özel Hukuk Sorumluluğu”, İzmir Barosu Dergisi, (3), 2021, s.153-185.
- AKİPEK, G., Jale/AKINTÜRK, Turgut/ATES, Derya: Türk Medeni Hukuku, Başlangıç Hükümleri, Kişiler Hukuku, 13. Baskı, Beta Yayınevi, İstanbul 2016.
- AKYÜZ, Emine: Çocuk Hukuku ve Çocuk Haklarının Korunması, 7. Baskı, Pegem Akademi Yayıncılık, Ankara 2020.
- ALTUN, Abdurrahim: “Küçükün Tıbbi Müdahaleye Rızası” (Rıza), Necmettin Erbakan Hukuk Fakültesi Dergisi, 1(1), 2018, s.37-52.
- ALTUN, Zeynep: Plastik Cerrahin Hukuki Sorumluluğunun Sözleşmesel Bağlamda İncelenmesi, Oniki Levha Yayıncılık, İstanbul 2019.
- ARINCI, Atilla/USTA, Sevgi: “Estetik Amaçlı Tıbbi Müdahalelerde Hekimin Hukuki Sorumlulukları ve Eser Sözleşmesi”, Turkish Journal of Plastic Surgery, 25(2), 2017, s.84-93.
- ARPACI, Abdulkadir: “Özel Hukuk Bakımından Tıbbi Müdahaleye Rıza Beyanı, Buna İlişkin Sorunlar ve Çözüm Yolları”, Yeditepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 6(2), 2009, s.5-14.
- ATAAY, Aytekin: “Vücut (Beden) ve Cesed Üzerindeki Hak”, İsmet Sungurbey'e Armağan, İstanbul Üniversitesi Mukayeseli Hukuk Araştırmaları Dergisi, 20, 1996, s.25-29.
- BADUR, Emel: Tıbbi Müdahaleye Rızanın Özellik Gösterdiği Haller, Seçkin Yayınevi, Ankara 2017.
- BAYGIN, Cem/NAR, Ahmet: Medeni Hukuk Dersleri – I, Başlangıç Hükümleri ve Kişiler Hukuku, Yetkin, Ankara 2022.
- BİRİNCİ UZUN, Tuba: “Türk Medeni Kanunu’na Göre Velâyetin Kullanılması ve Çocuğun Yüksek (Üstün) Yararı İlkesi Doğrultusunda Boşanmada ve Evlilik Dışı İlişkide Birlikte Velâyet Modeli”, Hacettepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 6(1), 2016, s.135-166.
- BREITSCHMID, Peter: Personen- und Familienrecht Partnerschaftsgesetz Art.1-456 ZGB-PartG, in, BREITSCHMID, Peter/JUNGO, Alexandra (Hrsg.), CHK-Handkommentar zum Schweizer Privatrecht, Schulthess, Zürich 2016.
- BUCHER, Eugen/AEBI-MULLER, Regina Elisabeth: Die natürlichen Personen, Art.11-19d ZGB, Rechts- und Handlungsfähigkeit, BK-Berner Kommentar, Kommentar zum schweizerischen Privatrecht, Stämpfli, Bern 2017.
- BUCHLER Andrea/MICHEL Margot: Medizin-Mensch-Recht (Medizin), Schulthess, Zurich 2020.

<sup>93</sup> Mutlak kişiye sıkı sıkı bağlı haklar açısından bkz. KARAKAŞ, s.65, 66.

- ÇAKAL, Ayça: Türk Özel Hukukunda Tıbbi Müdahaleye Rıza, Seçkin Yayınevi, Ankara 2018.
- ÇİFTÇİOĞLU, Cengiz Topel: “Yaşam Hakkı”, Türkiye Barolar Birliği Dergisi, (103), 2012, s.137-168.
- DEDE, İsmail: Çocuğun Velayet İlişkisinden Doğan Kişi Varlığı Zararlarının Tazmini, Oniki Levha Yayın, İstanbul 2019.
- DEMİR, Remzi: “Üreme Hakkına İlişkin Tıbbi Müdahalelerde Rıza”, TBB Dergisi, (133), 2017, s.270-298.
- DEMİRSOY AŞIKOĞLU, Eda: “Kişi Dokunulmazlığı Hakkı Bağlamında Rıza Olmaksızın Yapılan Tıbbi Müdahaleler”, Türkiye Adalet Akademisi Dergisi, (35), 2018, s.319-343.
- DURAL, Mustafa/ÖĞÜZ, Tufan/GÜMÜŞ, Mustafa Alper: Türk Özel Hukuku C. III, Aile Hukuku, 17. Baskı, Filiz Kitabevi, İstanbul 2022.
- DURAL, Mustafa/ÖĞÜZ, Tufan: Türk Özel Hukuku, C.II, Kişiler Hukuku, 23. Baskı, Filiz Kitabevi, İstanbul 2022.
- ELÇİN, E. Gülçin: “Çocuğun Menfaati Gereği Çocukla İlgili Uyuşmazlıklarda Görüşünün Alınmaması Gereken Durumlar”, in: ELÇİN, Evgen Gülçin/GENÇ ARIDEMİR, Arzu, Çocuk Hakları Çalışmaları I, Oniki Levha Yayıncılık, İstanbul 2017.
- ERDEM ÇETİN, Dilara: Küçüklerin Üzerinde Tıbbi Müdahalenin Hukuka Uygunluğu, Altınbaş Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası Ticaret Hukuku Yüksek Lisans Programı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2021.
- ERKAN, Vehbi Umud/YÜCER, İpek: “Ayırt Etme Gücü”, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 60(3), 2011, s.485-522.
- ERLÜLE, Fulya: Bedensel Bütünlüğün İhlalinde Manevi Tazminat, 2. Baskı, Seçkin Yayınevi, Ankara 2015.
- FANKHAUSER Roland/BLEICHENBACHER Anna: ZGB Kommentar, Schweizerisches Zivilgesetzbuch, in: Kostkiewicz, Jolanta Kren/WOLF, Stephan/AMSTUTZ, Marc/FANKHAUSER, Roland (Hrsg.), OFK-Orell Füssli Kommentar, Orell Füssli, Zürich 2021.
- GEISER, Thomas: “Medizinische Zwangsmassnahmen bei psychisch Kranken aus rechtlicher Sicht”, Recht, Zeitschrift für juristische Weiterbildung und Praxis, (3), 2006, s.91-101.
- GENÇ ARIDEMİR, Arzu: “Evlilik Birliğinin Boşanma ile Sona Ermesi Halinde Çocuğun Hukuki Durumu”, in: ELÇİN, Evgen Gülçin/GENÇ ARIDEMİR, Arzu, Çocuk Hakları Çalışmaları I, Oniki Levha Yayıncılık, İstanbul 2017.
- GÖKCAN, Hasan Tahsin: “Etik ve Hukuk İlişkisi Bağlamında Estetik Tıbbi Müdahaleler ve Cezai Sorumluluk” (Etik), Terazi Hukuk Dergisi, 23(9), 2014, s.119-126.
- GÜLEL, İlhan: “Tıbbi Müdahale Sözleşmesine Uygulanacak Hükümler” (Hükümler), Türkiye Adalet Akademisi Dergisi, 5(1), 2011, s.585-644.
- GÜLEL, İlhan: Tıbbi Müdahaleye Rıza (Rıza), Seçkin Yayınevi, Ankara 2018.
- GÜNEY TUNALI, Işıl: Hekimin Tıbbi Müdahalede Bulunma Yükümlülüğünün Sınırları, Seçkin Yayınevi, Ankara 2020.
- HAAS, Raphaël: Die Einwilligung in eine Persönlichkeitsverletzung nach Art.28 Abs. 2 ZGB, Schulthess, Zürich 2007.
- IŞIK YILMAZ, Berfin: “Tıbbi Müdahalelerde Hekimin Aydınlatma Yükümlülüğü”, Türkiye Barolar Birliği Dergisi, (98), 2012, s.389-410.
- İMAMOĞLU, S. Hülya: “Çocuğun Kişiliğinin Ana Babaya Karşı Korunması” (Koruma), Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 54(2), 2005, s.183-218.
- İMAMOĞLU, S. Hülya: “İsviçre ve Türk Yargı Kararlarında Eser Kavramı, Özellikle Estetik Operasyonu Konu Edinen Sözleşmenin Hukuki Niteliğine İlişkin Olarak Yargıtay’ın Yaklaşımı: Güncel Bir Bakış” (Estetik), Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 68(1), 2019, s.241-260.
- KAHRAMAN, Zafer: “Medeni Hukuk Bakımından Tıbbi Müdahaleye Hastanın Rızası”, İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 7(1), 2016, s.479-510.
- KARABACAK FURUNCI, Semra: Türk Hukuk Düzeninde Bıyoetik Kurullar, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Anabilim Dalı, İstanbul 2013.
- KARAKAŞ, Tülay: Kişiyi Sıkı Sıkıya Bağlı Haklar, Turhan Kitabevi, Ankara 2015.
- KAYA, Mine: “Estetik Müdahalelerde Hekimin Aydınlatma Yükümlülüğünün Kapsamı” (Estetik), Terazi Hukuk Dergisi, 117(11), 2016, s.23-37.
- KAYA, Mine: “Hekimin Hastayı Aydınlatma Yükümlülüğünden Kaynaklanan Tazminat Sorumluluğu” (Aydınlatma), Türkiye Barolar Birliği Dergisi, (100), 2012, s.45-82.
- KILIÇGİL ÇİÇEK, Tuğçe: “Güzelleştirme Amaçlı Estetik Tıbbi Müdahalelerde Hekimin Sözleşmeden Doğan Hukuki Sorumluluğu”, EBYÜ-HFD, XXIV(1-4), 2020, s.119-146.
- KORU, Onur: “Tıbbi Müdahalenin Hukuka Uygunluğu: Endikasyon Şartı”, İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 12(2), 2021, s.491-500.
- KOYUNCU AKTAŞ, Nihan: Hekimin Özen Borcuna Aykırılıktan Doğan Sözleşmesel Sorumluluğu, Oniki Levha Yayıncılık, İstanbul 2020.
- KURT, Ekrem: ‘Türk Hukukunda Kişiyi Sıkı Sıkıya Bağlı Haklar ve Hukuki Sonuçları’ (Haklar), İstanbul Kültür Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 15(2), 2016, s.121-187.
- KURT, Munise Gülen: “Estetik Müdahaleler İçin Kurulan Sözleşmelerde Cerrahin Yükümlülükleri” (Cerrahin Yükümlülükleri), Ankara Barosu Dergisi, 78(2), 2020, s.103-133.
- MAJID, Nadja: Die Geschäftsfähigkeit der urteilsfähigen minderjährigen Person im Bereich der Schönheitsoperationen-Rechtsslage, Kritik und Postulat, Schulthess, Zürich 2017
- MICHEL, Margot/RUTISHAUSER, Christoph: “Referate / Kinder und Jugendliche als Patientinnen und Patienten – Ein Beitrag aus rechtlicher und medizin-ethischer Sicht”, in: BUCHLER, Andrea/SCHWENZER, Ingeborg, Achte Schweizer Familienrechtstage, Stämpfli, Zürich 2016.
- OĞUZMAN, Kemal/SELİÇİ, Özer/OKTAY-ÖZDEMİR, Saibe: Kişiler Hukuku, (Gerçek ve Tüzel Kişiler), Filiz Kitabevi, İstanbul 2021.
- OKTAY-ÖZDEMİR, Saibe: “Tıbbi Müdahaleye ve Tıbbi Müdahalenin Durdurulmasına Rızanın Kimler Tarafından Verileceği”, Prof. Dr. Rona Serozan’a Armağan, C. 2, Oniki Levha Yayıncılık, İstanbul 2010, s.1315-1351.
- OKYAR, Dila: “İnterseks Küçüğe Uygulanan Genital Rekonstrüktif Cerrahi Müdahalenin Hukuka Uygunluğu Meselesi”, Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 30(1), 2022, s.161-193.
- OZANOĞLU, Hasan Seçkin: “Hekimlerin Hastalarını Aydınlatma Yükümlülüğü”, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 52(3), 2003, s.55-77.
- ÖCAL APAYDIN, Bahar/HIŞİM, Selin: “Türk Aile Hukukunda Çocuğun Katılım Hakkı”, in Makaracı BAŞAK, Aslı/ÖKTEM ÇEVİK, Seda/TEK, Gülen Sinem, Türk Medeni Kanunu Hükümlerinin Çocuk Hakları ile Uyumlaştırılması, Seçkin Yayınevi, Ankara 2021.

- ÖZAY, Merter: Estetik Amaçlı Tıbbî Müdahalelerde Hekimin Hukukî Sorumluluğu, Yetkin Yayınları, Ankara 2006.
- ÖZCAN, Burcu G./ÖZEL, Çağlar: “Kişilik Hakları-Hasta Hakları Bağlamında Tıbbi Müdahale Dolayısıyla Çıkan Hukuki İlişkide Hekimin Hastayı Aydınlatma Yükümlülüğü ve Aydınlatılmış Rızaya İlişkin Bazı Değerlendirmeler”, Hacettepe Sağlık İdaresi Dergisi, 10(1), 2007, s.49-73.
- ÖZDEMİR, Hayrunnisa: “Teşhis ve Tedavi Sözleşmesinde Hekimin Hastayı Aydınlatma Yükümlülüğü”, Erzincan Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, XII(3-4), 2008, s.347-379.
- ÖZPINAR, Berna: Tıbbî Müdahalede Kötü Uygulamanın Hukuki Sonuçları, Ankara Barosu Yayınları, Ankara 2007.
- PETEK, Hasan: “Güzelleşme Amaçlı Estetik Ameliyatlardan Kaynaklanan Hukukî Sorumluluk”, Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 8(1), 2006, s.177-240.
- PFISTER PILLER, Barbara: Kindeschutz in der Medizin Elterliche und staatliche Bestimmungsrechte bei der medizinischen Behandlung des Kindes, Schulthess, Zurich 2016.
- POLAT, Alperen: Sorumluluk Hukukunda Rıza, Oniki Levha Yayıncılık, İstanbul 2019.
- REYHANİ YÜKSEL, Sera: Velayet Hakkı ve Anayasal Sınırları, Legal Yayınları, İstanbul 2020.
- SEROZAN, Rona: Medeni Hukuk, Genel Bölüm, Kişiler Hukuku (Medeni), 6. Baskı, Vedat Kitapçılık, İstanbul 2015.
- SEROZAN, Rona: Çocuk Hukuku, (Çocuk Hukuku), Beta Yayınevi, İstanbul 2000.
- SPRECHER, Franziska: “Patientenrechte Urteilsunfähiger - Veto- und Partizipationsrechte Urteilsunfähiger in medizinischen Angelegenheiten und ihre (spezialgesetzliche) Regelung im schweizerischen Recht”, Die Praxis des Familienrechts, FamPra.ch 2/2011, s.270-300.
- ŞENOCAK, Zarife: “Küçüğün Tıbbi Müdahaleye Rızası”, AÜHFDrgisi, 50(4), 2001, s.65-80.
- ŞENOL, Ayşe Nilay: “Sünnet ve Çocuğun Menfaati”, Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi, Prof. Dr. Ferit Hakan Baykal Armağanı, 25(2), 2019, s.1337-1357.
- TACİR, Hamide: “Yaşama Hakkı Kapsamında Yaşamın Başlangıcı (Beginning of Life Within the Context of Right to Life)”, Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi, Özel Sayı: Prof.Dr. Nur Centel'e Armağan, 19(2), 2013, s.1301-1319.
- TROST, Tanja: Das elterliche Erziehungsrecht und die Persönlichkeitsrechte des Kindes, Eine Untersuchung am Beispiel von Cognitive Enhancement, Stämpfli, Bern 2017.
- UYUMAZ, Alper/AVCI, Yasemin: “Türk Hukuku'nda Gebeliğin Sonlandırılması”, İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 7(1), 2016, s.579-638.
- UZELTÜRK TAHMAZOĞLU, Sultan: Anayasa Hukuku Açısından Sağlık Hakkı (Ulusal ve Uluslararası Boyutuyla), Legal Yayınları, İstanbul 2012.
- ÜNAL, Esin: Estetik Amaçlı Tıbbi Müdahalelerde Hekimin Hukuki Sorumluluğu, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2017.
- WERLEN, Mirjam: Persönlichkeitsschutz des Kindes, höchstpersönliche Rechte und Grenzen elterlicher Sorge im Rahmen medizinischer Praxis, Das Beispiel von Varianten der Geschlechtsentwicklung und DSD, Stämpfli, Bern 2014.
- YÜCEL, Özge: Tıbbi Kararlarda Özerklik Hakkının Korunması ve Hasta Talimatları (Özerklik), Seçkin Yayınevi, Ankara 2018.
- YÜCEL, Özge: “Çocuğun (Üstün) Yüksek Yararı Bağlamında Çocuğun İradesi”, UÜHFD, 1(2), s.117-137.
- YÜCEL, Özge: “Medeni Hukuk Bakış Açısıyla Tıbbi Müdahalenin Hukuka Uygunluğunun Koşulları” (Hukuka Uygunluk), in: SERT, Gürkan/YÜCEL, Özge, Sağlık ve Tıp Hukukunda Sorumluluk ve İnsan Hakları, 2. Baskı, Seçkin Yayınevi, Ankara 2021.
- YÜCEL, Özge: “Sağlık ve Tıp Hukukuna İlişkin Temel Kavramlar ve Özneler” (Temel Kavramlar), in: SERT, Gürkan/YÜCEL, Özge, Sağlık ve Tıp Hukukunda Sorumluluk ve İnsan Hakları, 2. Baskı, Seçkin Yayınevi, Ankara 2021.
- YÜCEL, Özge: “Tıbbi Müdahalelerde Onam Hakkının Sınırı Olarak Üstün Yarar” (Onam), İstanbul Hukuk Mecmuası, 79(2), 2021, s.441-483.
- YÜCEL, Yeliz: Türk Medeni Hukukunda Boşanma Halinde Velayet, Çocukla Kişisel İlişki Kurulması ve Çocuğun Soyadı, Oniki Levha Yayıncılık, İstanbul 2018.
- YÜKSEL, Hilal: Kişilik Hakkı İhlali Kapsamında İnsan Üzerinde Yapılan Deneyler ve Hukuki Sonuçları, Oniki Levha Yayıncılık, İstanbul 2017.
- ZEVKLİLER, Aydın: “Tedavi Amaçlı Müdahalelerle Kişilik Haklarına Saldırının Sonuçları (1982-1983 Öğretim Yılı Açılış Dersi Metni)”, Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 1(1), 1983, s.1-37.

**Yazar Beyanı | Author's Declaration**

**Mali Destek | Financial Support:** Yazar Duygu KOÇAK DİKER, bu çalışmanın araştırılması, yazarlığı veya yayınlanması için herhangi bir finansal destek almamıştır. | Duygu KOÇAK DİKER who is the author has not received any financial support for the research, authorship, or publication of this study.

**Yazarların Katkıları | Authors's Contributions:** Bu makale yazar tarafından tek başına hazırlanmıştır. | This article was prepared by the author alone.

**Çıkar Çatışması/Ortak Çıkar Beyanı | The Declaration of Conflict of Interest/Common Interest:** Yazar tarafından herhangi bir çıkar çatışması veya ortak çıkar beyan edilmemiştir. | No conflict of interest or common interest has been declared by the author.

**Etik Kurul Onayı Beyanı | The Declaration of Ethics Committee Approval:** Çalışmanın herhangi bir etik kurul onayı veya özel bir izne ihtiyacı yoktur. | The study doesn't need any ethics committee approval or any special permission.

**Araştırma ve Yayın Etiği Bildirgesi | The Declaration of Research and Publication Ethics:** Yazar, makalenin tüm süreçlerinde İnÜHFD'nin bilimsel, etik ve alıntı kurallarına uyduğunu ve verilerde herhangi bir tahrifat yapmadığını, karşılaşılabilecek tüm etik ihlallerde İnÜHFD'nin ve editör kurulunun hiçbir sorumluluğunun olmadığını ve bu çalışmanın İnÜHFD'den başka hiçbir akademik yayın ortamında değerlendirilmediğini beyan etmektedir. | The author declares that she complies with the scientific, ethical, and quotation rules of İnÜHFD in all processes of the paper and that she does not make any falsification of the data collected. In addition, she declares that İnönü University Law Review and its editorial board have no responsibility for any ethical violations that may be encountered, and that this study has not been evaluated or published in any academic publication environment other than İnönü University Law Review.